

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK
ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK
FOLYÓIRATA

LIII. ÉVFOLYAM
5. SZÁM

BUDAPEST, 1940.
M Á J U S

M e g h í v ó

a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének 1940. május 18-án, szombaton d. e. $\frac{1}{2}$ 10 órakor Jászberényben, az állami tanítóképző-intézet és líceum dísztermében tartandó

XXX. rendes közgyűlésére.

Tárgysorozat:

1. Elnöki megnyitó.
2. Jászberényt röviden ismerteti *Blénessy János*.
3. Főtitkár évi jelentése az egyesület működéséről és állapotáról.
4. *Móczár Miklós* előadása: Az iskola és a tájegység kölcsönös hatása egymásra.
5. A pénztáros jelentése.
6. A jövő évi közgyűlés helyének megállapítása és esetleges indítványok.

Az Elnökség.

A közgyűlésen való részvétel szándékát intézetenként vagy egyenként ajánlatos a főtitkárral május 14-ig közölni. A bpesti tagoknak legalkalmasabb vonat Jászberény elérésére a reggel 7 órakor Ujszász felé induló gyors. Jegyváltás Nagykátáig, ahonnan autbuszjárat visz Jászberénybe. Aki teheti, jelenjék meg a közgyűlésen.

A líceumi hospitálás.

Hogy a hospitálás szükséges, azt pedagógus-lelkületű ember nem tagadhatja. A hospitálás alkalmat ad a tapasztalásra. Márpedig az ismeretátadásnak a legtöbbször elengedhetetlen feltétele a tapasztaltatás. Tisztán logikai úton is lehet ismereteket átszarmaztatni, de ez már a második út. Előbb az érzékek csatornáit kell megnyitni, az empirikus ismeretszerzés útját járhatóvá tenni, az elmét kiművelni, hogy aztán az elvont gondolkodásra is képes legyen. Még a mennyiségtan tanítása sem lehet el tapasztalati alapvetés nélkül. A nevelési ismeretek meg éppen rászorulnak egyrészt a tényekből való felépítésre, másrészt a tényszerű átvilágításra.

Mind a kettőt a hospitálás biztosítja. Ha a tanár elmélete és a gyakorlóisk. tanító gyakorlata összhangban van, akkor a látogatást végző növendék igazolva látja a tanításteremben kapott elméletet. Még fontosabb, hogy látogatásai alkalmával tapasztalati anyagot gyűjthet, amelyből a tanításteremben induktív úton az elmélet felépíthető. Sőt lehetnek a hospitálásnak értékes érzelmi indítékai is. A líceumi növendéknek alkalmat ad a gyermek megfigyelésére és megszeretésére, s kivált leányiskolában, a gyermeknevelésre való felkészülésre.

A baj csak az, hogy a hospitálásnak eddig kialakult formája, kivált a fentebb hangoztatott célok megvalósítására, alkalmatlan. Ha kellő formák közt megszavaztatnók az intézetek szakpedagógusait, hogy a multban szerzett tapasztalatok alapján nyilatkozzanak, megfelelőnek tartják-e a hospitálás mostani módját, alighanem ellene nyilatkoznának. Hogy a mostani hospitálásnak mik az árnyoldalai, a magam részéről többször kifejtettem. *Jelitiné Lajos* Mária alább következő cikke ezeket a hibákat egyenként felsorolja. Alapvető hiba, amelyből a többi ered, az, hogy hospitáláskor a tanulót erejét meghaladó feladat elé állítjuk. Olyan pszichológiai, logikai, etikai és egyéb természetű tényeket kellene észlelnie, megfigyelnie, lefolyásukat nyomon kísérnie, amelyeket vizsgálni, mérlegelni csak szakértő és sok gyakorlattal rendelkező felnőtt képes. Ne engedjük magunkat egyik-másik hospitáló csillogó stílusgyakorlatától megtéveszteni. Ha a fiatal leány a gyakorlóban meglátja az egészséges gyermeket, megszólal benne az ösztönös anyai szeretet, tollát lángoló gyermekszertetbe mártja s lírai hangon ír róla megfigyelést. De ha mélyebben tekintünk ezekbe az írásokba, érzelmileg csak fiatalos és egészséges lelkesedést, értelmileg csak mélységet nélkülöző, minden laikus által szembeszúróan észlelhető, vagy nagyon is vitatható tények pusztá felsorolását, esetleg naív és merész általánosításokat találunk.

A hospitálás ezen terméketlenségének legfőbb oka az, hogy magára hagyjuk a tanulót. Ezért a hospitálás eddig módjával szakítanunk kellene. A hospitálásnak, kivált az első két évben, nem szabad a tanuló magánlátogatásai útján történnie. Hozzáértő tanár jelen-

létére és tervszerűen felépített irányítására van szükség. A tanárnak kell megmutatnia, mit és hogyan kell megfigyelni, a megfigyelteteket hogyan kell értékelni és feidolgozni. A magánlátogatás helyébe tehát az osztály- vagy csoportlátogatásnak kell lépnie. A személyesen vezetett és irányított hospitálás megoldásának egyik módját alább *Jelitiné Lajos* Mária fejtegeti. Elgondolása szerint a hospitálásokat az illetékes szaktanár vezetése mellett a nevelési ismeretek óráin és a szaktárgyakkal kapcsolatban rendezett tanulmányi kirándulásokon kellene végrehajtani. Ebből a célból a nevelési ismeretekre a II., III. és IV. osztályban tantervileg biztosított óraszámából 16-16 órát hasítana ki. Ez a megoldás mindenesetre jobb az eddiginél. Igen nagy fogyatkozása azonban, hogy a nevelési tárgyak anyagának feloldozására szánt órák aránylag tetemes részét akarja a hospitálásokra felhasználni. Kérdés, hogy a tantervileg megszabott anyagot a szaktanárok a megcsonkított óraszámban el tudnák-e megfelelően végezni. Hogy ezt a megoldást nem szívesen fogadnák, az több mint bizonyos. Legegyszerűbb és leghelyesebb megoldás az volna, ha a hospitálás a II., III. és IV. osztályban heti 1-1 órával bekerülne az órarendbe. Ezzel a hospitálásnak összes kellemetlenségei megszűnnének. Ilyen módon minden hospitálást kellően előkészíteni, tanári vezetéssel lebonyolítani, utána pedig megbeszélni lehetne. Az így vezetett hospitálás kinyitná a líceumi tanuló szemét, hogy az ne csak nézni, hanem látni is tudjon.

Jegyezzük meg azonban, hogy még az így végrehajtott líceumi hospitálásnak is lesz egy lényeges fogyatkozása. Ha a líceumnak csak a tanítói pályára kellene előkészítenie, akkor, mint eddig, elegendő és megfelelő lenne a gyakorló elemiben végzett hospitálás. Ámde a leánylíceumnak egyetemes célja a háziasságra, helyesebben a családi életre való előkészítés. A családi életnek, a házasságnak nemzeti, etikai s mindenféle érzelmi szempontból csak úgy van értelme, ha van gyermek. Pedagógusoknak nem kell arról beszélni, hogy az emberi élet első éve és az ezután következő 4-5 esztendő a gyermek fizikai és szellemi fejlődése szempontjából a legfontosabb. Ekkor legnagyobb a halandóság és ekkor követnek el a nevelésben a legtöbb hibát. Az anyák tudatlanságában meglevő rések betömésére létesítette a társadalom az anyák iskoláját és a különböző gyermekvédelmi szerveket és intézményeket. Ha tehát meg akarjuk igazán fogni a dolgokat, a családi élet és a gyermekgondozás ezen feladataira kell vetnünk magunkat. Ebből következik, hogy ha a leánylíceum növendékeit valóban elő akarjuk készíteni a családi életre, a családi életnek ezeket a tennivalóit és vonatkozásait kell legfőbb gondoskodásunk tárgyává tenni. A leánylíceumból kikerült leendő anyáknak sokkal inkább a csecsemő és a kisgyermek gondozásával kell tisztában lenniök, mint az iskoláskorú gyermekével. Erre azonban az elemi iskolai hospitálás távolról sem készít elő. Erre csak a csecsemőgondozó intézmények és a kisdedóvó munkájának rendszeres, közvetlen megfigyelése, illetőleg tanulmányozása készíthet elő. Ez pedig csak úgy oldható meg, ha a tanítóképző aka-

démiával kibővült leányliceum mellé az elemi iskolán kívül, ha már csecsemőgondozó intézményt nem is, de legalább kisdédóvót is állítunk.

Molnár Oszkár.

A líceumi tanulók óralátogatásáról.

A líceumi tanulók óralátogatásáról (hospitálásáról) szóló mondanivalómat 3 pontba foglaltam: I. a Tanterv és Utasítások, továbbá a Rendtartás idevágó részének ismertetése; II. az óralátogatás ideje és módja és III. az óralátogatás helye és feladatai.

I. A *Tanterv* kifejezetten nem szól a tanulók óralátogatásáról, de a II. oszt.-ban közegészségügyi és embervédelmi, a IV. oszt.-ban közművelődési intézmények ismertetését kívánja. Ennek pedig legjobb módja a meglátogatás.

Az *Utasítás* kimondja, hogy a helybeli intézményeket fel kell használni a tájékoztatás alapossága érdekében. Pld. a lányokat a II. oszt.-ban el kell vinni csecsemőgondozóba, esetleg részt is vehetnek ott bizonyos munkákban.

A IV. oszt.-ban üdvös volna a kis gyermekekkel való bánás közvetlen megismertetése céljából óvodát és népiskolát kisebb csoportokban meglátogatni és a látottakat megbeszélni. Ahol tanítóképzés is van, ott a gyakorlóiskola kínálkozik erre.

Bővebben a líceumi *Rendtartás* 84. §-a 6. pontban intézkedik a tanulók óralátogatásáról. Örömmel olvastam e rendelkezést, nemcsak azért, mert a líceum így jobb alapot ad a tanítóképzésnek, hanem mert bepillantást enged a nevelő és oktató munkába, a nevelő és közművelődési intézményekbe. Alkalmat ad a gyermekek megismerésére, bevezet a gyermekekkel való foglalkozásba, elvezet a gyermekek szeretetéhez, amire nemcsak a tanítónőnek, hanem a család szempontjából minden nőnek szüksége van. E nélkül a nevelési ismeretek tárgyalása nélkülözne a szemléleti, tapasztalati alapot, csak elméleti, emlékezeti anyag lenne, ami a gyakorlati irányú középiskola szellemének nem felelne meg.

A Rendtartás 1. pontja kimondja, lehetővé kell tenni, hogy a II., III., IV. osztályú tanulók a nevelési ismeretekkel kapcsolatban hetenként egy órát meg nem haladó mértékben egyenként jelen lehessenek a számbajöhető intézmények foglalkozási óráin. A látogatásnak a helyi viszonyok figyelembevételével ki kell terjedniök a kisdédóvóra, népiskolára, a polgári iskolára, a gyógypedagógiai intézetekre, a napközi otthonokra, a kislétszámú osztályokra, bölcsődékre, a Stefánia Szövetség intézményeire és egyéb gyermekvédelmi intézményekre is.

2. A hospitálás helyére vonatkozólag kimondja, hogy a tanulók

elsősorban a liceummal kapcsolatos intézményekben végzik megfigyeléseiket, de gondoskodás történjék, hogy helybeli egyéb intézményeket is látogathassanak.

3. A hospitálás idejére vonatkozólag is intézkedik. Ha a tanuló látogatása 1 óránál hosszabb időt kíván, annyi hétig nem vehet részt újabb látogatáson, ahány órát tartott látogatása. A látogatási idő maximuma 5 óra. Egy-egy osztály tanulói naponként váltogatva is végezhetik látogatásaikat.

4. A tanuló a látogatás idejére a tanítás alól felmentendő, de készülnie kell. Az írásbeli dolgozatok alól nem menthető fel. A tanuló nevét az osztálynaplóba be kell írni.

5. Kötelezi a tanulót látogatási napló vezetésére, azt hét napon belül a nevelési ismeretek tanárának bemutatja, aki azt az egész osztály bevonásával megbeszéli.

6. Megkívánja, hogy a nev. ismeretek tanára a látogatások tervét egész évre előre elkészítse.

II. Előadásom második pontja: az óralátogatás ideje, helye és módja. Az erre vonatkozó terv elkészítését a nevelési ismeretek tanárára bízta a Rendtartás. Az évi tervet az egyes osztályokra vonatkozólag elkészítettem és minden osztályban a megfelelő nevelési ismeretekkel hoztam kapcsolatba. Mielőtt a terv ismertetésére térek, a hospitálás idejére és módjára vonatkozó elvi kérdés tisztázását tartom szükségesnek. A hospitálás idejére és módjára vonatkozólag ugyanis főként a II. és III. oszt.-ban célszerűnek tartanám, ha szakítanánk az eddigi hospitálási rendszerrel, mely szerint a tanuló eddig csak óramulasztás árán, más tantárgyak rovására hospitálhattott. Érveim a következők:

1. A napi 5 órai mulasztással nem áll arányban a hospitálás eredménye. A II. éves tanuló észbelileg még annyira fejletlen, hogy táblatörlés, szellőztetés, tízpercekben való felügyeleten kívül másra nem igen használható. Megfigyelései, mégha megadott szempontok szerint végzi is, felületesesek, a lényeg helyett esetleges dolgokra irányulók, alig használhatók fel. Néz, de nem lát.

2. A liceummal kapcsolatos intézményben ellenőrizhető 1—1 növendég óralátogatása, de hogyan őrizzük azt ellen, ha más iskoláról vagy intézményről van szó? A kisebb csoportokban, tanári vezetés nélkül történő látogatás nem biztosítja azt, hogy a látogatás megfelelő helyen, módon és kellő eredménnyel történik.

3. Harmadik nehézség a látogatás eredményének számonkérése. A túlterhelt gyakorlóiskolai kollégák nem érnek rá, nagyrészt középiskolai tanulók munkájának részletes ellenőrzésére, más iskolák vagy intézmények vezetőitől még kevésbé kívánhatjuk meg. A „Rendtartás” a neveléstudományi tárgyak tanárának kötelességévé teszi, de hogyan kérje számon azt, amiről nem tudja, tényleg látták-e vagy tapasztalták-e a növendékek? Élénk fantáziájú tanulók oldalakra

terjedő, kitalált, szép beszámolókkal vezethetik félre tanárukat és megmosolyoghatják elismerő szavait.

4. Kifogásom a régi óralátogatási rendszer ellen, hogy óramulasztással jár. Az elmulasztott magyarázatot a tanuló nehezen pótolja. Nem is hospitál kellő lelkinyugalommal, mert izgatja főként a lelkiismeretesebb, igyekvő tanulót, hogy mit mulaszt a magyarázatból. Tanítsuk meg először a tanulót látni, megfigyelni, kutatni, vizsgálódni, hogy később önállóan is jól végezze azt. Ehhez kezdetben tanári vezetés szükséges. Azért tartanám célszerűbbnek az eddigi rendszernél, ha a hospitálásokat részben a nevelési ismeretek óráira osztanók be, részben a kirándulási tervezetbe illesztenők be, s szaktanári vezetéssel történnének. A beillesztést következőképpen gondolom. A második osztályban a nevelési ismeretek tanára „Az ember teste és egészsége” c. heti 3 órás tantárgy tanmenetébe az évi 90 órából 16 órát beállítana látogatás céljaira, mégpedig október hótól kezdődőleg havi 2—3 órát. Így igaz, hogy kevesebb idő jutna az elméletre, talán kevesebb csont és izom nevét tudnák, de gyökereesebb, életrevalóbb lenne a tudásuk, kötelességüket, teendőiket az egészséges életmód és egészségvédelem érdekében jobban megismernék, mert az elméleti tudás helyébe az élet szemlélete és megbeszélése lépne. A szaktanár előre megállapított terv szerint vezetné az egész osztályt egyszerre a hospitálásra, s a megfigyelést megbeszélés követné. Mennyivel gazdagabb lenne így az anyaggyűjtés és eredményesebb a feldolgozás. Kezdenék a liceummal kapcsolatos és szomszédos nevelő- és egészségvédelmi intézményen, minden alkalommal más-más tagozatát látogatnák meg, csak azután kerülne sor a távolabbi intézmények megismerésére. Kezdetben egyórás lenne a hospitálás, utána egy óra megbeszélés, később két órát vehetne igénybe a hospitálás és az elméleti órán beszélnek meg. Ez szükségessé tenné a heti 3 órából kettőnek egymásután való beillesztését az órarendbe, 1 óra a megfigyelés, 1 óra a megbeszélés céljaira.

Ily beosztással elérnők, hogy más tanárok óráinak elmaradása nélkül meglátogathatnók a liceum közelében levő intézményeket is. Sőt a három órát igénylő hospitálás is könnyűszerrel megoldható lenne, mert a két órához csatlakozó, kölcsönvett harmadik óra a következő héten minden nehézség nélkül visszaadható a két egymásután következő órából. A három óránál több időre terjedő hospitálást a kirándulási tervezetbe illeszthetnők be.

Ha e javasolt hospitálási rendszert számban összehasonlítjuk a régivel, akkor ahhoz következőképpen viszonylik: a régi rendszer szerint egészben 4-szer hospitált egy növendék 1—1 délelőtt, összesen 20 órát. Az új rendszer szerint csak 16 órát hospitálna, de teljes lélekkel, más órák elmulasztása nélkül, vezetéssel, megbeszéléssel, a megfigyelések kellő kiaknázásával, értékesítésével, s így merem állítani, hogy a kevesebb több lenne.

A II. osztály hospitálási terve a helyi viszonyok figyelembevételével.
Évi 16 óra a hó 2. hetében.

Ideje a hó 2. hete	Helye a nevelési ismeretek óráin	Helye kirándulási napon
1. Október 2 óra	I., II. elemi intézetünkben 1 ó. megfigyelés 1 ó. megbeszélés	Rousseau üdülő-intézet vagy Iskolaszanatórium
2. November 2 óra	III., IV. elemi intézetünkben 1 ó. megfigyelés 1 ó. megbeszélés	B. Ö. Mentők
3. December 2 óra	V. VI. elemi intézetünkben 1 ó. megfigyelés 1 ó. megbeszélés	D. u. Napközi Otthon
4. Január —	—	Délben gyermekétkeztetés.
5. Február 3 óra	Kisdédóvó II. ker. Hattyú-utca 1 ó. megfigyelés 1 ó. megbeszélés	Közegészségügyi Intézet Állami Gyermekmenhely
6. Március 2 óra	Játzóiskola II. ker. Csalogány-utca 1 ó. megfigyelés 1 ó. megbeszélés	Stefánia gyermekgondozó
7. Április 2 óra	Aggók menhelye 1 ó. megfigyelés 1 ó. megbeszélés	Népegészségügyi Múzeum
8. Május 3 óra	Erdei Iskola Svábhegy	—

A II. osztály hospitálási feladatai. — A testi fejlettség megfigyelése. Koedukációs iskolában a fiúk és leányok összehasonlítása. A tanulók testtartása: járás, ülés munkaközben. Érzékszerveink. Közellátó, kancsal, nagyothalló, testifogyatkozásban szenvedő, angolkóros, ferde, ludtalpú, sápadt gyermekek. Fogazatuk. A testi állapot hatása a munkára. Beszédük, beszédhibák. A tanuló gondozottsága: ruházatuk, hajuk, körmük. Az elfáradás jelei. A szabad idő. 10 perc felhasználása. Játékaik. A pihenés hatása. Órakeresés, pihenés, fel-frissítés.

A betegeskedő gyermek. A leggyakoribb gyermekbetegségek, a mulasztások oka, kitiltás, orvosi bizonyítvány, igazolás, mulasztási napló.

A tanterem és iskolai munka megfigyelése egészségügyi szempontból. A terem nagysága, a festés színe, fűtés, világítás, szellőztetés, az ablakok száma, nagysága, alakja, szerkezete. A padok szerkezete. A padozat és pormentesítés. Illemhelyek. Ivóvíz. Kert. Udvar. Tornaterem. Játzóter és felszerelése.

Első segélynyújtás. Betegszoba, mentőszekrény. Tűzjelző állomás. Légoltalmi felszerelés. Hogyan védi a tanító a gyermek egészségét?

A tankönyvek egészségi szempontból, a betűk nagysága, a papírszíne.

A mentők felszerelése, munkája.

Napközi otthon berendezése, munkája. Gyermekvédelem. Aggok gondozása.

Szabad megfigyelés. Segédkezés: szellőztetés, uzsonnáltatás, öltöztetés, kivezetés, játék stb.

A III. osztály hospitálási terve. „Az ember lelki világa” c. tárgy tanmenetében évi 16 óra. A hónap 3. hetében.

Ideje a hó	Helye az ember lelkivilága óráin	Helye Kirándulási napon.
3. hetében		
1. Október 2 óra	III., IV. elemi intézetünkben 1 ó. megfigyelés 1 ó. megbeszélés	—
2. November 2 óra	V., VI. oszt. intézetünkben 1 ó. megfigyelés 1 ó. megbeszélés	Lélektani laboratórium Bulyovszky-utca
3. December 2 óra	I., II. oszt. intézetünkben 1 ó. megfigyelés 1 ó. megbeszélés	Siketnémák Intézete Mosonyi-utca
4. Január —	—	Gyógypedagógiai Intézet Gömbös Gyula-út
5. Február 2 óra	Polgári iskola Batthyány-utca	Vakok-nyomorékok Intézete
6. Március 3 óra	Fillér v. Czakó-u. óvó és elemi	—
7. Április 2 óra	Montessori óvó Krisztina-körút	—
8. Május 3 óra	Játzó-iskola Rózsadombon	Kültelki iskola

A III. osztály hospitálási feladatai. — Az iskola életrendjének megfigyelése. Érkezés, köszönés, könyvek és ruhák elhelyezése. Ima, ülés, jelentkezés, felállítás, sorakozás, kivonulás, hazamenetel, Rendtartási szabályok.

A gyermekek viselkedésének megfigyelése: bátor, félénk, barátkozó-zárkózott, nyugodt-nyugtalan, lármás-csendes, megfélemlítő-verekező, elmélyedő-szórakozott, szorgalmas-lusta gyermek.

Gondolkodásuk: gyors-lassú, logikus-logikátlan, önálló-támogatásraszoruló. Élénk képzeletűek. Játékosok. Jó emlékezetű, feledékeny tanulók.

Érzelmi tekintetben: irigy-kárörvendő, árulkodó-engedetlen, engedelmes, gyengéd, figyelmes, nyers, önző, önzetlen gyermek.

Munkaközben: ügyes-ügyetlen, kitartó-türelmetlen, jó és rossz megfigyelők, kötelességtudók-lelkiismeretlenek. A legjobb tanuló megfigyelése, jellemzése. A leggyengébb tanuló megfigyelése, jellemzése. Egy jó magaviseletű, egy rossz magaviseletű jellemzése.

Fejlődési zavarok: beszédhibák. A figyelem hiánya. Rossz emlékezet. Hibás képzetkapcsolás. Kombináló képesség hiánya. Gátlások, olvasás-írás, felelés közben. Szellemi fogyatékosok megfigyelése testi-lelki szempontból.

Egykorú fiúk és leányok összehasonlítása testi és lelki fejlettség szempontjából.

Egy mese elmondásának megfigyelése. Dal és játék tanításának megfigyelése. Szabad megfigyelés. Segédkezés: szellőztetés, uzsonnáltatás, öltöztetés, kivezetés, játék, szemléltető eszközök kikészítése stb.

A IV. osztály hospitálási terve. „A nevelés alapelvei” c. tantárgy tanmenetében évi 16 óra. A hó 4. hetében.

Ideje a 4. hetében	Helye a nevelés alapelvei óráin	Helye Kirándulási napon.
1. Október 2 óra	V—VI. oszt. intézetünkben 1 ó. megfigyelés 1 ó. megbeszélés	D. u. Leánycserkész- Otthon
2. November 2 óra	I—II. oszt. intézetünkben 1 ó. megfigyelés 1 ó. megbeszélés	Pályaválasztási Tanácsadó a Társadalombiztosítóban
3. December 2 óra	III—IV. oszt. intézetünkben 1 ó. megfigyelés 1 ó. megbeszélés	D. u. Nőegyesület gyűlése
4. Január —	—	—
5. Február 2 óra	Munkásnők Otthona	Iparművészeti Iskola v. Nőipariskola
6. Március 3 óra	Családi Iskola Tigris-utna	Háztartási Iskola v. Kertészeti Iskola
7. Április 3 óra	Új Iskola Bíró-utca	Női Munkatábor v. Népművelési kirándulás
8. Május 3 óra	Bölcsőde	Egy falu egészségügyi és kulturális intézményei.

A IV. osztály hospitálási feladatai. — A család hatása a gyermekekre: a szülők foglalkozásának társadalmi és gazdasági körülményeinek hatása a gyermekekre. Testvérek, nagyszülők, cselédek, vendégek befolyása. Az egyke megfigyelése. Sok testvérű gyermek megfigyelése.

Az iskola hatása a gyermekre: a tanító, a társak, barátok, a felsőbb és alsóbb osztályosok hatása. Az iskolai ünnepélyek hatása.

A szoktatás szerepe. A gyakorlás szerepe. A példa hatása.

A szabadság és engedelmesség mértéke. A tanítás hatása. A templom és a hitoktató hatása. A falu hatása. A város hatása: kirakatok, közlekedés, felvonulás stb. Az utca hatása. Nagyvárosi, külbelki, falusi gyermek.

A szórakozások: olvasmány, mozi, színház, rádió, újság, sportok, zene hatása.

Az ifjúsági egyesület hatása, munkája.

A személyes élmény jelentősége az ismeretszerzésben. A megfigyelések, kísérletek, kirándulások jelentősége.

Osztályszellem, közszellem. Szociális, asszociális gyermek.

A különböző fajú és fokú nevelőintézetek munkája, jellege, hatása a tanulóra.

Mesemondás és játéktanítás megfigyelése.

Szabad megfigyelés. Segédkezés.

Végül vessünk egy pillantást a jövőbe és gondoljuk át, megvalósítható-e az új iskolafajban a régi rendszerű óralátogatással a Tanterv és Utasítások, továbbá a „Rendtartás”-ban felsorolt intézmények meglátogatása és hogy növendékeink ott esetleg részt is vegyenek bizonyos munkákban? Vagy csak papíron marad a jó gondolat vagy folyton megzavarja a többi tanár munkáját. Hisz még a közelben levő intézmények meglátogatásához is legalább 1—2 óra szükséges, a távolabbiaké néha egész délelőttöt igényel. Legtöbb intézetben a kirándulások havonta egyszer egy napra koncentráltak, de más tantárggyal kapcsolatban is vannak kirándulások, nem foglalhatunk le minden kiránduló napot a nevelési ismeretek számára. Legcélszerűbbnek vélem tehát, ha azoknak a tantárgyaknak tanmenetébe állítjuk be az óralátogatást, amelyeknek érdekét szolgálja, amelyekhez a szemléleti alapot megadja.

Örömmel veszem a jobb javaslatot és minden oly gondolatot, amely indítványom javítását szolgálja, mert a fő, hogy az ügyet előbbre vigyük.

Dr. Jelitainé Lajos Mária dr.

Eötvös és a magyar sors.*

— Első közlemény. —

Február 2-án ismét összejöttünk, hogy az évtizedes szokáshoz híven megemlékezzünk báró Eötvös Józsefről, a nagy magyar bölcslőről, államférfiről és költőről. Az Eötvös-Alap kitüntető felkérésére vállaltam a mai ünnepi beszéd tartását, mert Eötvös József báró kivételes nagy szelleme, csodálatos politikai előrelátása, a 70 éven át vezető és ma is élő közoktatási célkitűzése mindenkor bámulattal töltött el. Vállaltam, mert Eötvös írásaival, alkotásaival, minden gondolatával és tetteivel nemzetéért élt, „létének mulandóságával is milliókra világít”. Ő mondta: „Aki egész életét nemzete dicső emlékeinek fenntartására szentelé, azt a nemzet nem feledheti el.”

Emlékezésül dalt kért, mert költő volt, s könnyet, mert szeretett. Többet érdemel ennél: hálát, mert nemzetéért lángoló tűzben égette el magát.

Tudom, mily nehéz feladatot vállaltam, mikor arra vállalkoztam, hogy a sok tudós és politikus, író, költő és esztétikus után Eötvös József báróról a mai ember szemével és ecsetjével portrét fessek és gondolatait a jelenre vonatkoztassam.

Kétszeresen érzem merészségem súlyát, ha arra gondolok, hogy akiről ma itt szólni akarok, az az emlékbeszédeknek is a legnagyobb mestere volt. Hányszor szólt Eötvös József báró maga is e helyről, s szavai a sötét politikai életben útmutató fénycsóvákká lettek, emlékbeszédeit az egész nemzet várta és csodálattal olvasta. Akadémiai és Kisfaludy Társasági elnöki megnyitói az abszolutizmus korában éveken át a nemzet egyetlen lehetséges őszinte megnyilatkozásai voltak.

Az ember életét és pályáját származása, a szülői ház, a történelmi kor és a tehetsége végzettszerűen meghatározzák. Eötvös József báró élete ezt szinte példaként mutatja. Családja magyar család, a legtörzsközebb magyar. A családi hagyomány úgy tudja, hogy a budai magyar patricius családból való Eötvös János főbíró volt az ősök.

Akitől kezdve biztosan tudjuk vezetni a család eredetét, az *Eötvös Miklós*, e néven az első az 1600-as évek közepén debreceni kalmár. Nemes ember ő is, felesége, Nagy Erzsébet is.

Engedjék meg, hogy mint debreceni, az Eötvös-családnak az utolsó két évben napfényre került debreceni vonatkozásairól szólhassak legelőször.¹

Valószínű, hogy Eötvös apja és nagyapja is debreceniek voltak. Gazdag emberek. Eötvös Miklós neve 1666-tól szerepel, még pedig

* A Magyarországi Tanítók Eötvös-Alapjának febr. 2-i emlékünnepeén tartott emlékbeszéd.

¹ *Zoltai Lajos* két tanulmánya báró Eötvös József családjának debreceni származásáról és későbbi kapcsolatairól.

jól megadózttatva. Volt esztendő, mikor évi 300 frt. adót fizetett. Ez pedig nagyon nagy pénz volt akkoriban. Volt a város határában szőlője. Szabolcsban, Szatmárban házai, telkei, nemesi birtokai. 1676-ban elcserélte házát a város legelőkelőbb részén, a Piac-utcán levő köházért. *Köleséri Sámuel* debreceni prédikátor *Józsue szent maga eltökélése* című elmélkedését kinyomtatta és a debreceni gyülekezet névszerint felsorolt tagjainak ajánlotta. Köztük 16 kereskedőnek is, s ezek közül első helyen Eötvös Miklóst nevezi meg.

1689-ben Eötvös Miklós, majd özvegye is meghalt. A fennmaradt végrendelethez csatolva van egy leltár Eötvösök arany- és ezüstműiről, pénzéről, ruháiról, asztalneműiről. A bennük felsorolt ingóságok számára és értékére kevés korabeli végrendelet állja ki a versenyt Eötvös Miklóseival. Felsorol a leltár arany és ezüst pártá-öveket, láncokat, vállra, dolmányra való gombkészleteket, 26 aranygyűrűt, négy ezüsthüvelyű kardot, 63 ezüst evőeszközt, ezüst tálakat és tányérokat, pohárszékre való arany vagy aranyozott dísztárgyakat, számos ezüstkannát, ezüstkorsót, ezüst, arany vagy aranyozott csészéket, palackokat és poharakat.

Hát a ruhaneműek. Selymekendők, aranyos párnahajak, aranyos paplanok, vásznak és lengyel patyolatok, eperjesi gyolcsok végszámrá. Ezenfelül asztalkendők, török patyolatok, kamuka-posztók. Se vége, se hossza a felsorolásnak. Azután 800 darab arany-tallér, 320 ezüst-tallér, rudas tallérok, 1800 magyar frt. Számítsuk ehhez hozzá a házakat és a földeket. Ez még Debrecenben, a gazdag kereskedővárosban is sok kincs volt. Hát még ha hozzá vesszük, hogy Caraffa generális alig 3 évvel előbb, 1686-ban kegyetlenül megsarcolta, valósággal kifosztotta Debrecen és polgárait.

Miklósnak egy fia volt, szintén Miklós. Ő elhagyta Debrecen, eladta házát, szőlőjét és Szatmár vármegyébe ment. Hamarosan szolgabíró lett és II. Rákóczi Ferenc fejedelem kerületi hadbiztosa, később Károlyi Sándor kurucgenerális híve és barátja. Dúsgazdag úr volt. 1710—1714-ig Szatmár vármegye alispánja. Megszerezte a sok uradalma mellé a legnagyobb birtokát, Vásárosnaményt.

Mi maradt a debreceni, beregi és szatmári lélekből Eötvös Józsefben? A magyarsága. A vonzódás, a visszagondolás az ősök földjére. A *falu jegyzőjé*-nek vármegyéje ott fekszik „a tiszai Alföldön, ott, ahol a Tisza nagy S-sé kanyarodik”. Pontosan a beregi rónán, Vásárosnamény mellett, ott, ahol az Eötvös-család ősi birtoka volt, és ahonnan a család az előnevét vette.

A vagyonszerző Eötvös Miklós 1731-ben halt meg, a nagykárolyi templomban temették el. Kétszer nősült, és a két házasságból 6 fiú és 3 leány maradt utána.

Az Eötvös-család tagjai közül egyik-másik még eljutott Debrecenbe. Miklós unokája, József táblai ülnök volt ott. Háza is volt. A Debrecenhez való vonzódás tovább élt a családban. Eötvös József apja is, mint Sáros vármegye főispánja és alkancellár 1835-ben házat vett a Vár-utcán, de 1843-ban eladta.

A vagyonszerző II. Miklós fia, szintén Miklós a 18. század kö-

zépén a királynő védelmére felkelt szatmári nemesség vezére volt. Később Mária Terézia híres tábornoka. 1768-ban báróságot is kapott tőle. Ettől kezdve az Eötvös-családnak ez az ága hozzákötötte sorsát a dinasztia sorsához. Bűn volt-e ez? Azt kell mondanom, hogy nem, legfeljebb tévedés, a magyar sors téves látása és téves megítélése.

Szomorú sors volt a magyar élet Mohácstól kezdve, de talán soha olyan gyászos és elhagyott nem volt, mint a törökhódoltság után. A magyar kiveszőben volt. A dinasztia és idegen tanácsadói mesterségesen pusztították. Nem kapott a magyar földet. Mint a vadat, úgy fogták katonának. Az adót kegyetlenül behajtották rajta. Idegen és földönfutó lett a magyar saját hazájában, melyet tele-raktak német, szerb, tót és más telepésekkel. Csak a nemesség vergődött jogilag biztosított, de gazdaságilag letört sorsának korlátain belül. Magyar élet alig volt — csak magyar tengődés. Mindössze sem volt már 2 millió magyar.

A sötétben látók elveszettnek tartották a magyar hazát és nemzetet. A körülöttünk egyre jobban életrekapó tót, szerb, oláh csak megerősíthette e hitüket. A kétségek közt vergődő magyarok hol lelhettek e sötét időkben reményt és vigasztalást? Hol máshol, mint Bécsben, a császárvárosban, a szintén vulkánon élő, de szervezetével még uralkodni tudó dinasztia közelében.

A monarchia erejébe vetett hit nemzedékeket tett vakokká. Jót akartak. A monarchia egységétől remélték a magyar sors javulását, a nemzet fennmaradását. Ezért támogatták az erős központi kormányzatot. Jól látták ennek hibáit és bűneit, magyargyűlöletét, de még mindig elviselhetőbbnek tartották, mint a törökuralom által életrehívott és hazánk felé szorított rációk és oláhok ránszabadítását. A monarchiában a kiegyenlítő, az igazságos egyensúlyt tartó hatalmat látták.

Nemcsak az Eötvösök gondolkoztak így. Az Eszterházyak és a Pálfyak, Majláthok és Apponyiak, Ürményi és Tersztyánszky, Jósika Samu, Dessewffy, Széchen Antal és a többiek hosszú sora a kálvinista bihari adminisztrátorig, a köszívű Tisza Lajosig.

A két Eötvös Ignác, Eötvös József nagyapja és apja is ezek közé tartozott. Mindkettő nagyeszű, erőskezű ember, a bécsi udvar kedveltje. Az *első* főispán, belső titkos tanácsos és végül kir. főpohárnok, az udvari kamara elnöke. A *második* is főispán, udvari kancellár, szintén titkos tanácsos, kir. főtárnokmester. Egyik sem volt népszerű az itthoni magyarok előtt.

Eötvös Józsefet mind a kettő nevelte és az ő hatásuk nem mulhatott el nyom nélkül. A reform-kor újraébredő magyarsága és lelkesedése, a Szózat és a Zalán futása, tanárának, Pruzsinszky Józsefnek szenvedélyes szabadságszeretete, majd később Horváth István költői történelmi gondolkodása mind éreztették hatásukat. Ezeknek a különféle hatásoknak eredője a tőle idegenkedő magyar osztálytársai előtt tört ki legöszintébben Eötvös Józsefből 12 éves korában. Biztosította társait, hogy nagyapja és apja — bár a császárt szolgálják — nem hazaárulók, hanem a monarchia hívei. Ez is állás-

pont. Ő azonban esküszik az élő Istenre, hogy csak hazájának lesz szolgája és nevének népszerűtlenségét majd hazafiságával fogja elfeledtetni.

A család hatására még fel szokták említeni, hogy anyja, Lilien bárónő westfáliai eredetű. Ez igaz, de édesanyjának anyja, Szapáry Júlia grófnő magyar asszony volt. Édesanyja tanította meg szeretni, hinni és a szegényekkel, elnyomottakkal érezni. Ő ismertette meg a német irodalommal és költészettel. Altala ismerte meg Goethét és Schillert.

Aulikus család, lángoló magyarságú nevelők, reform-kor és szerető szívű anya. Szinte érezzük ezeknek a hatását Eötvös szavai-ból, mikor Kölcsey Ferencről szóló emlékezésében így szól: „a gyermekben fekszik mindig csírája a férfi legszebb tetteinek, s a kebel, melyet tiszta lángok oltárának szentelt a végzet, a gyermekkor boldog benyomásai között fejlődik erőssé.”

Eötvös lelke hajlott az elmélyedésre, de a különféle hatásokra is egységes irányban fejlődött. S nincs a magyar irodalomban és történelemben még egy olyan emberünk, aki első fellépésétől az utolsóig gondolataihoz és elveihez annyira hű maradt volna, mint ő.

Hitt a szeretet mindenható erejében egész életében. Hitt a nép felemelésének jogosságában és országépítő hatalmában. Hitt a parlamentáris kormányzás szükségében, a szabadság és az egyenlőség államilag szabályozhatóságában, a különböző nemzetiségek egymással való megbékélésében. Ugyanazt hirdette legelső felsőházi beszédeiben, amiket 30 év múlva, mint miniszter igyekezett megvalósítani.

Nem azért lett erős nemzeti érzésű, mert édesapja aulikus volt, nem azért lett haladó, mert az apa és nagypapa reakciós, nem azért lett jobbagypárti, mert családjá arisztokrata. Akik ezt az *ellentét-lélektanát* hirdetik, éppúgy tévednek, mint azok, akik Eötvös lelkét *adleri kompenzációval* magyaráztatják. Eötvös rendületlen magyar volt, mert annak született, mert benne élt a lelkében a budai és a debreceni ősök, a kuruc-vezérek vére, erős magyarrá tette nemzetének ismerete és a magyar sors látása.

Gondolataiban érzések vibrálnak, és érzéseit előnti bölcselkedésének hulláma. Tehetsége volt-e nagyobb, vagy a szíve, gondolkodása vagy érzése, megmarad örökké kutatható problémának. De az bizonyos, hogy mindkettőben nagy volt.

Nála az irodalom eszköz volt. Otthagytá az irodalmat, mikor másként tudott állambölcséleti elgondolásának érvényt szerezni. Benne a költő és az államférfi hihetetlen tökéletességben és céltudatosságban olvadt össze. Oktat és nevel — ez a célja, akár költeményt írt, akár regényt vagy gondolatokat. Mindenképpen azon volt, hogy tanítson, felnyissa kortársai szemét, és megláttassa velük korának eszméit és bűneit, tanulságait és kötelelességeit.

Erős erkölcsi személyiség volt. Etikái romantikus jellem. A becsület, a tisztesség, a szeretet embere volt. Hirdette, hogy a költészet gyermekes játékká válik, ha nincs nemesítő, buzdító és nevelő tartalma.

Igíi lelkiismeretének és sorsunk látásának súlyos pörölycsapásaiként érik még ma is lelkünket. Vonzanak a velük való foglalkozásra, a gondolatokon való töprengésre, tovább-vezetésre. Szinte csábítanak az állandó idézésre is. Írásai irodalmi szempontból nézve talán nem tökéletesek. Ő maga mondja: „Regényeimnek egy nagy hibája van, hogy felette sokat okoskodom.” Magyarazza is: „Nem mulattatni, használni akartam.” Regényei államférfiúi cselekedetek. Művészi erejük lehet itt-ott fogyatékos, de ezekért kárpótol felfogásának mélysége és nemessége, hőseivel és a témával való együttérzése. Kétségtelen, hogy a magyar irodalomban, költészetben senki több gondolatot és filozófiai mélységet nem nyújtott, mint ő. Tragédiája, hogy kevesen voltak, akik olvasták, megértették és elmerültek benne. A magyarság nagy többsége kulturális fellendülésének kezdetén még mesét keresett. Álmodni akart „a déli verőn”. S nem tudott elmélyedni a magyar sors problémáiban, pedig saját sorsa, élete forgott kockán. A kiegyezés előtt és azután a magyarság magyar hőseket kívánt. Kárpáthy Zoltánokat, Berend Ivánokat.

Érezte ő a saját sorsát. Jól látta a magyar életet még ebben a vonatkozásban is. Ezért írja megrázó költeményét:

Én is szeretném nyájasabb dalokban
Üdvözölni a szép természetet,
Ábrándjaimnak fényes csillagokban
S bimbók között keresni képeket.

De engem fölver nyájas képzetimből
Komoly valónak súlyos ércgara;
Fajom keserve hangzik énekimből,
Dalom nehéz koromnak jajsza.

„Jó író csak az lehet — mondja — aki azért ír, hogy gondolatait kifejezze.” S neki voltak gondolatai. Csodálatos gazdagsággal buggyantak ki lelkéből. S ezek a gondolatok a szeretetet hirdették. Az ember szeretetét. Az egyes emberét. De az egyes emberben az emberiséget ölelte magához. Ezekben a gondolatokban a magyarság sorskérdéseit vizsgálta. Őszintén, elmélyedve, szinte reszketve a vágytól, hogy segíthessen.

A *falu jegyzőjében* teremtett magának egy vármegyét, melyben a vármegyei rendszer összes mulasztásai és vétkei megtalálhatók.

A *Magyarország 1514-ben* számára olyan kort keresett ki a történelemből, mely alkalmas volt a sorsdöntő hibák bemutatására.

Az 1840-es évek egyik legfőbb kérdése a jobbágyság felszabadítása volt. A jobbágyság felszabadítása egy csapásra meg kellett, hogy változtassa az országot. Erre elő kellett készíteni a nemzetet.

Akik elleneztek a felszabadítást, nem a nép ellen voltak, a nemzetet féltették, s akik pártolták, nemcsak emberi és társadalmi szempontból voltak mellette, hanem gazdasági fellendülésünket is ettől várták. Eötvöst csak az emberi szempontok érdekelték. Családjából nem hozott magával gazdasági ismereteket. Édesapja rossz gazda

volt. Ő csak azt látta, hogy: „A ház, melyet a jobbágy épít, nem az övé, ... a mező, melyet homloka izzadságával szántott fel és vetett be, nem neki termi gyümölcsit; gyermekei nem az ő öröme nének fel.”

Sorslátó lelke megint arra a meggyőződésre jutott, hogy csak azt lehet a nemzet tagjának tekinteni, akinek jogai vannak, mert az emberi kötelességek emberi jogokból fakadnak.

Ma is ezt hirdetjük. Ez az állambölcseletek alapköve. A nemzetért és a hazáért azoktól követelhetünk áldozatot, akiknek módot nyújt az állam nyugodt és szabad élet élésére. Ezt hirdeti Eötvös *A falu jegyzőjében*. Valójában ennek megmutatására írta. *A Magyarországnak 1514-ben tulajdonképpen ugyanaz, mint A falu jegyzője*, csak 300 évvel visszatérve az időben. Mintha azt akarná mutatni, hogy a magyar nép szenvedései ott kezdődtek, ahol a szabad magyarok fölött az önkény elnyomói jogokat adott és türt el. Akkor kezdődött, amikor a nyomorúságok és szenvedések között a szabad magyarok elszolgaiasodtak, amikor Mátyás 4 millió magyarja lassan elfogyott számban, elfogyott testben és erőben, lélekben és önbizalomban.

Intés volt ez a saját korához és a habozó, késlekedő politikusokhoz. Nagy erkölcsi bátorság kellett hozzá, hogy korának hibáira és bajaira ilyen keményen rá merjen mutatni.

De amíg korholt, vigasztalt és biztatott is. Nem volt sötétben látó. Hirdette, hogy nem veszhét el a magyar. A *Búcsú* szavai szerint nem veszhét el addig: „Míg az ezüst Dunának partjain egy honfi szem pihen, magyar lakik a parton, s a hazának csak egy romlatlan gyermeke leszen.”

Ugyanezt mondja *A falu jegyzője* befejező soraiban is: „Virulni fogsz te szép rónaságunk, s virulni a nép, mely egy ezred óta síkodat lakja.”

Elriasztani akart, meg akarta utáltatni a rosszat, de azért, mert ott volt a cél: *a nemzet és a nép csak kulturális emelkedés útján remélheti boldog életét*. Írásaiból mindig tisztán bontakozik ki, amit állandóan hirdetett: „Az ország jövője főképpen azon állástól függ, melyet a civilizáció tekintetében Európa népei között elfoglal.”

A magyar sors látása mondatja ezeket Eötvössel. Látta, hogy a rendiség, a négyszázezernyi magyar nemesség nem tudhat a körülöttünk egyre erősödő nemzetiségek között nemzetet és államot alkotni. Új erőkre, új tartóoszlopokra van szükség, nehogy új Mohácsok jöjjenek. Akkor is a rendi állam szűkkeblűsége volt a bajok főoka. Mégegyszer nem szabad ezt megkockáztatnunk. A nemzet erősödését a nép erősödésétől várja és reméli.

De ez szükséges is, mert elérkeztünk az utolsó lehetőséghez. Erősen hiszi a magyar nép sorsának jobbrafordulását.

Ő hirdeti leghatározottabban a magyar nép védelmében és erősítésében a fajta védelmét is. Nem kimondottan a magyar fajét, hanem a magyar nemzet tagjait, mert egészséges, erős nemzedék erős nemzetet alkot.

Sokszor jut eszembe Eötvös, mikor sáros falvak omladozó vá-

lyogházai között járok, falusi iskolák gyermekeit hallgatom. Nagy a haladás, sokat tettünk e téren, de még rengeteg a tennivaló, ha erőstestű és erőslelkű magyar nemzetet akarunk. Már pedig erre van szükség. Az állam és a nemzet számára a legfőbb parancs, a legelső magyar ember parancsa: „nem engedhetjük, hogy elsorvadjon a falu népe”. Ma mikor újra fordulóhoz ért a magyar nép sorsa, ezt a gyönyörű és bölcs gondolatot egy pillanatra sem szabad szemünk elől téveszteni.

Eötvös látta azt is, hogy a jobbagyság felszabadítása maga után fogja vonni a felszabadult parasztság alkotmányos jogait.

Ennek is híve volt. Nem a kritikátlan népuralomnak. Elment az észszerűség határáig, de az anarchizmusig és a csöcselélig nem.

Azt mondja: „Minden okszerinti haladásnak alapköve a nevelés. A politikai jogoknak azokra való kiterjesztése, kiknek neveléséről nem gondoskodtunk, üdvös következtetéseket nem szülhet.”

Ellenfeleivel szemben kimutatta, hogy nem a politikai fejlettség az előfeltétele a nevelés helyes rendjének, hanem a jó népnevelés az alapja a politikai jogok célszerű gyakorlásának. Erre a kérdésre újra és újra visszatért. Azt írja: „Valamint Isten a teremtetést a világozottsággal kezdé, úgy az, ki népet akar teremteni, adjon neki világozottságot mindenek előtt, a többi magától jön.” A világozottság itt a nevelést és az oktatást jelenti.

Ezt hirdette később is, mikor a közoktatási javaslatait 48-ban, majd 68-ban a parlamentben sokszor kétségbeesetten védte a maradiak ellen.

Az 1868. évi 38. t.-c. tárgyalása alkalmával mondta: „A népnek értelmi nevelésében fekszik legbensőbb meggyőződése szerint e haza egész jövője. Ettől függ, hogy nemzetünk, mely ezt a földet vitézsége által fegyverrel foglalta el, értelmiségével megtartsa.”

Ebben teljesen egyetértett vele Kossuth, Széchenyi, Deák és Wesselényi is. Mindegyik felfogása azonos Eötvösével. Mindegyik egyformán látta, hogy ha a jogkiterjesztés nincs kellő népneveléssel megalapozva, a politikai jogokkal felruházott, de műveletlen néposztályok a demagógia zsákmányává válnak.

Ezt az elvet azóta mindig valljuk. Ezen a megfontoláson alapul az 1921. évi XXX. t.-c. és az azóta hozott közoktatási rendeletek. Ez a megfontolás egyik legfőbb alapelve a most benyújtás előtt álló 8-osztályos népoktatási törvényjavaslatnak is.

Eötvös még tovább is tekintett. Azt hirdette, hogy „hol két nemzet érintkezésbe jön, mindig a műveltebbé a győzelem”. Ezért akarta a magyar népoktatást fejleszteni. Képviselőházi beszédeiben is ismételtén hirdette, éppen ma van pontosan 70 éve, mikor újra kijelentette: „A magyar nemzet jövőjét — amint már százszor kimondottam életemben — tisztán a kultúra kérdésének tartom.”

Eötvösből sarjadzik mint örök forrásból a közoktatásunk minden mai népoktatási teendője. Az elemi iskolai törvények mindegyike az 1868. évi XXXVIII. t.-c.-en alapul, akár a beiskolázást, akár a felügyeletet tekintjük. Az állam, a község, az egyház jogait és köte-

lességeit ez szabályozza. Ma sem tudnánk jobbat alkotni ennél, legfeljebb a keresztülvitelben és a megvalósításban vagyunk erősebbek.

A polgári iskolai új törvény alapját szintén az 1868. évi XXXVIII. t.-c.-nek a polgári iskolákra vonatkozó szakaszai alkotják.

A tanítóképzés, még ma, 73 év után is teljesen az 1868. évi XXXVIII. t.-c. értelmében történik. De a líceumra és a tanítóképzőakadémiára vonatkozó törvény is, főként a tanítóképzés jogát illetően, megmaradt az Eötvösi elgondolás jogalapján.

Imre Sándor írta 30 évvel ezelőtt: „Eötvös nem a múlté.” Ezt ma, 30 év után is megismételhetjük azzal, hogy míg a földön magyar lesz és a Kárpátok bércein belül élünk, él és kell, hogy éljen bennünk.

Az 1868-at követő liberális korban sokan szemére vetették Eötvösnek, hogy törvényében nem az egységes állami vagy községi iskolák mellett döntött, hanem az egyházaknak is meghagyta a történelmi jogait és biztosította az egyesek iskolafenntartási jogát is. Különösen a nemzetiségi egyházak iskolafenntartási jogát tartották veszedelmesnek. Eötvös az iskolázás szabadságának volt a híve. Sokan ma is félreismerik és félremagyarázzák felfogását, pedig ismételtlen hangsúlyozta: „Az oktatásügy állami monopóliuma sem vezethet a teljes egyformaságra.”

Például felhozta, hogy a jezsuiták 200 éven át vezették a francia oktatást és mégis a felvilágosodás az ő iskoláikon keresztül győzedelmeskedett. Voltaire a jezsuiták tanítványa volt. Az oekonomisták és encyklopédisták nagy része is az volt.

Az oktatásügy központosításától és a csak állami vagy községi iskoláktól nem várta a nemzet egységét. Mert az iskolai oktatás — írja — csak kis részét teszi a nevelésnek, s az állampolgárok szellemére, főleg az alkotmányformát illetően, soha nem gyakorolhat elhatározó befolyást. De a sokaktól remélt egységet azért sem várhatta, mert — úgymond — egy kormánynak sem áll hatalmában a közoktatást úgy rendezni, hogy az mindenütt ugyanazon alapelvek szerint, az alkotmányra nézve kedvező irányban történjék.

Ma úgy akarunk segíteni az új nemzedékek nemzetrevelésében és a világfelfogásának kialakításában, hogy az iskolázás korhatárát igyekszünk minél későbbre kitolni. Ez azonban már nemcsak kultúrpolitikai kérdés, hanem gazdasági is. És a kultúrpolitika sokszor nem kelhet versenyre a mindennapi kenyérrel. De egy mód még van, amit a finn nemzet példája ma olyan szemléletesen mutat, az okos és becsületes iskolán kívüli népművelés.

De nemcsak nagy kultúrpolitikai vonatkozásban látta a nevelés és az oktatás kérdéseit. Egész apró részleteig ismerte. A *Karthausi* és különösen a *Nővérek* sok ismert gondolata hirdeti nevelési felfogását.²

Az iskolai oktatás kérdéseit szinte a mai pedagógus szemével látta. Ezzel kapcsolatban azt mondja: sokan heitelenítik, hogy a

² *Hajdu János*: A nevelés gondolata Eötvös József báró költészetében.

gyermeknek sok felesleges tanulmánnyal vannak túlterhelve, de ezek nem gondolnak arra, hogyha a táplálékból csak magát a tápanyagot vennénk magunkhoz, akkor hamar megbetegednénk. Az orvosságot is csak oldószorban tudjuk bevenni. Így a tananyaghoz is szükséges, hogy ne csak az ismeretül szolgáló tételt, a magot, de a magot magában foglaló gyümölcsöt is feltálaljuk és megemésszük.

Helyesli azt a törekvést, hogy a tanító a legkevesebb fáradsággal a legtöbb ismerethez juttassa növendékeit, de helytelennek tartotta azt az irányt, mely mindig csak a tanulás könnyebbé tételén fáradozik. Mintha csak a mai kor ellenvetését hallanók a leegyszerűsítő módszeres eljárások ellen. Ma is azt mondjuk, hogy az akarat nevelése és az ítélőerő képzése sokat veszít, ha mindent a tanító gondol ki és végez el a tanuló helyett.

Az oktatás egyik fő hibáját abban találta, hogy a tanító nem foglalkoztatja eléggé növendékeit. Pusztán előadás mit sem segít, mert a passzív hallgatás sokkal fárasztóbb, mint a tevékeny, megfeszített munka. Nem csak az a fontos tehát, hogy mit tanítunk, hanem hogy hogyan tanítjuk. Idézem a szavait: „Amit az iskolában tanultunk, annak legnagyobb részét elfelejtettük, de a hatás, melyet a jó oktatási rendszer szellemi tehetségeinkre gyakorol, megmarad.” Világos kifejezése ez az alaki képzés elvének.

Kiss József.

EGYESÜLETI ÉLET.

Márciusi taggyűlés. — Jegyzőkönyv a T. I. T. O. Egyesületének 1940. március 28-án a Ranolder-Intézet róm. kat. tanítónőképzőjében megtartott taggyűléséről. Jelen vannak *Padányi-Frank* Antal dr. elnökle mellett dr. *Huszka* János, vitéz *Fraknóy* József, dr. *Czakó* István, *Nagy* Ferenc, *Drozdy* Gyula; *Horváth* B. Kristóf (Szeged), M. *Szegedi* Janka (Veszprém), *Magasi* M. Franciska (Győr), *Marácsi* I. Margit (Pápa), *Khin* Antal (Léva), *Medgyesi* Zsófia, *Haitsch* Ella (Cinkota), *Pócza* József, *Vécseiné Fehér* Aranka, *Szomborné Szántó* Lenke, *Bagó* Margit, *Riesz* Janka, *Ibererné Popovits* Olga, *Keresztes* Vera, *Babarczy* Ilma, *Kováts* Gyula, *Richter* M. Sarolta, *Vajtányi* Margit, *Lóránth* Erzsébet, M. *Németh* M. Margit, *Hidyné Gyulai* Mária, M. *Pintér* M. Margit, M. *Pelle* Irén, *Emmert* P. Klotild, *Szarvák* J. Karitász, *Velics* Ferdinanda, *Csorba* R. Romána, M. *Csonka* Evangelista, *Soós* Marcellina, *Kálmán* Regina, *Raffaelli* R. Rafaela, *Galgóczy* M. Teréz, *Csernoch* M. Aglája, dr. *Kelemen* József, *Csekő* Árpád, *Tanai* Antal, *Jaloveczky* Péter, *Tscheik* Ernő, *Ferenczi* István, *Császik* E. Gizella, *Piros* R. Gabriella, *Bodor* Ferenccné, *Wilsch* Ludovika, *Kiszely* Mária, *Nagy* Perpétua, *Toller* Pia, *Szentirmay* Miklósné, *Rónai* Emilia, *Schneider* Bellarmina, *Wagner* A. Ernesztina, *Andor* Ilona, *Trautman* Angéla, *Szlávik* Donatilla, *Krokovics* Jolán, *Mesterházy* Jenő, *Garamvölgyi* Tibor, *Erdélyi* Olga.

A taggyűlés előadója *Padányi-Frank* Antal dr. felolvasása előtt üdvözlő a felsőbb hatóságok részéről megjelent vendégeket. Örömmel köszönti a megjelentek sorában *Huszka* János dr. min. tanácsost, új ügy-

osztályfőnökünket. Amikor előléptetése alkalmából egyesületünk üdvözlésére sietett, ezt nem kötelességből tette, hanem szíve sugallatát követte. Tudjuk, olyan ember áll előttünk, aki ügyünket szereti. Szívesen üdvözlí az Egyesületben először megjelent vitéz *Fraknóy József* tanker. kir. főigazgatót. Bár mástermészetű munkaköre volt eddig, ügyünket teljes mértékben megérti, Isten áldását kívánja munkájára. Köszönti még dr. *Czakó István* min. osztálytanácsost és az összes megjelent tagtársakat.

Előadásának bevezetéseképen megemlékszik arról, hogy mikor 1938-ban a törvény életrehívta a gyakorlati középiskolát, a liceumot, s kiadták hozzá a tájékoztató rendeleteket, ez többé-kevésbé zavart okozott a tanítóképző-intézeti tanárság körében. Ezt a zavart ma már a megnyugvás váltotta fel, mert tudjuk, hogy a liceum hivatás szerint is a mi iskolánk. Az utasítások pedig olyan természetűek, hogy minket teljes mértékben kielégíthetnek. A kritikának csak megfelelő tapasztalatok után, 8—10 év múlva lesz helye. Egyelőre az a feladatunk, tanulmányozzuk az utasításokat és igyekezzünk elveit a gyakorlatba átvinni. A gyakorlatiasság gondolatával nem megalkuvásból foglalkozik, ez neki régi, kedves gondolata, már a képzővel kapcsolatosan is hangoztatta. A gyakorlatiasság minden iskolafajnál értékes elv. Mai előadásában a liceum sajátos szempontjaiból tekinti, de tudja, hogy ezzel használ a tanítóképzésnek is. A minisztériumban annak idején meghallgatták a tanárság aggodalmait, a tárgyilagos bírálatot örömmel fogadták, ennek hatása a kiadott utasításokon meglátszik. Ezért az egész tanítóképző-intézeti tanárság köszönetét tolmácsolja. Nyugodtan elmondhatjuk, a liceum mai alakjában alkalmas arra, hogy a tanítóképző alsó tagozata is legyen. Előadásának címe: *Eszményi gyakorlatiasság a liceum és leányliceum munkájában*. Kéri a hozzászólókat, hogy észrevételeikben terjeszkedjenek ki a következő szempontokra is: 1. mi a nézetük a gyakorlatiasságról általában?; 2. mi a gyakorlatiasság jelentősége a család, társadalom, munkakör, nemzet és valóság szempontjából?; 3. hogyan látják a gyakorlati irányú műveltséget?; 4. hogyan törekszenek gyakorlatiasságra tantárgyaikban?; 5. kiaknázzák-e a nevelésben rejlő gyakorlatiasságot?

Szemes Gábor szerint a gyakorlatiasság elvének a liceum egész munkarendjében érvényesülnie kell. A liceumban annyit jelent a gyakorlatiasság, hogy az életben hasznosítható ismeretek közül többet tanítsunk, mint eddig. Hasznos mindaz, ami anyagi jólétünk előmozdítására alkalmas; de szellemi életünk területére is vigyük át a gyakorlatiasságot. Az értelmiséget helyes társadalomszolgálatra kell nevelnünk. Ne a társadalom államosítására törekedjünk, hanem önkéntes társadalomszolgálatra, akkor a nép is többet termel. Ily értelemben maga a nevelés is gyakorlati gondolat. Ha most már a megadott szempontokra akar felelni, úgy látja, hogy a gyakorlatiasság a vallás területén azt jelenti, necsak hirdetni, hanem cselekvői legyünk az igének. Ne szegélyjünk imádkozni. A nemzet életében pedig jelentenie kell a gyakorlatiasságnak az anyagiakban, szellemiekben való többtermelést; a család életében a példás életet; a munkaszolgálatban az önzetlen, kötelességen felül végzett munkát. Ha a tanító, tanár iskolai munkáján felül egy-két órát eltölt a gazdakörben, társadalmi munkát végez egyesületekben, s ezt növendékei megfigyelhetik, akkor tevékenysége az iskola számára példa. A tanításban a tankönyv, tanmenet, óravázlat elkészítésében kell tanulmányozni a gyakorlatiasság elvét. Kíváncsinos volna, ha ezekről a kérdésekről a tanári testületek módszeres értekezleteket tartanának. Órá nézve annyit jelentett a mai előadás a gyakorlatiasság szempontjából, hogy óravázlatait, tanmeneteit kiegészíti, módo-

sítja a gyakorlatiasságra, nevelésre vonatkozó utalásokkal. Így ölthet testet az eszményi gyakorlatiasság.

Tanai Antal nagy örömmel hallgatta az előadást, annak minden gondolatával egyetért. Az iskolával szemben gyakran hallható az a szemrehányás, hogy sok fölöslegesen tanít. Olyan kellene tanítania, amire az életben szükség van. A társadalom azonban sok értéket kivette a tanulmányi rendből, mert megítélése szerint fölöslegesek. Ilyenek pl. az eszmények. Elfelejtik pl. hogy a gyakorlatiasság gondolatával a legszorosabban összefügg az eszményiség gondolata. Az életben mindig kimutatható az elmélet gyakorlati haszna. A rádió nem valósulhatott volna meg az elektromos rezgések differenciál-integrál elméleti számításai nélkül. A gyakorlatiasságot úgy kell értelmeznünk, hogy tegyük jobbá az anyagi életet, de irtsuk ki a lelkekből az anyagiasságot. Igyekezzünk jobban élni, de ez csak eszköz legyen, célunk mindig az örök értékek szolgálata. A gyakorlatiasság szolgálatában az élő példa a legjobb eszköz. Az örök humánusmot nem adhatjuk fel. Olyan embereket neveljünk, akik meg tudnak élni a jég hátán is. Ha kell, idős korukban is tudnak új életet kezdeni. A gyakorlatiasság és eszményiség harmóniája teszi boldoggá az egyént, családot, nemzetet. — Több tárgy nem volt, az elnök az ülést bezárta. K. m. f. Padányi-Frank Antal dr. s. k. elnök, Erdélyi Olga s. k. titkár.

Áprilisi tagértekezlet. — Jegyzőkönyv a T. I. T. O. Egyesületének 1940. április 15-én a VII. ker. áll. tanítónőképző-intézetben megtartott tagértekezletéről. Jelen vannak *Padányi-Frank Antal* dr. elnökle mellett *Molnár Oszkár*, *Grynaeus Ida*, *Barabás Endre*, *Nagy Ferenc*, dr. *Jelitainé Lajos Mária* dr., *Mesterházy Jenő*, *Girtler Mária*, *Strauchné Entz Jolán*, *Szomborné Szántó Lenke*, *B. Braun Angéla*, *Vécseiné Fehér Aranka*, *Zsindely Katalin* dr., *Szontagh Katalin*, *Mácsay Károly*, *Dobos Gyula*, *Piros Gabriella*, *Megyeri Berchman* nővér, *Soós Marcellina*, *Richter M. Sarolta*, *Rónai Emilia*, *Lóránth Erzsébet*, *M. Németh Margit*, *M. Barczen M. Júlia*, *M. Veszelovszky Erzsébet*, *M. Bakonyi Jolán*; *Nacsa M. Adalberta* (Szeged), *Farkas M. Magdolna* (Debrecen), *Mézes Etelka* (Győr); *Móczár Miklós* (Jászberény); dr. *Horváth Endre* (Pápa); *Bartal Alajos* (Esztergom); *Szemes Gábor* (Jászberény); *Haitsch Ella*, *Lajos Éva*, *Budai Mária*, *Skersil Mária*, *Adám Zsigmond*, *Tanai Antal*, dr. *Werger Márton*, *Tscheik Ernő*, *Jaloveczky Péter*, *Katona Margit*, *Jaloveczky Péterné*, *Frigyes Béla*, *Ferenczi István*, *Kovács Erzsébet*, *Erdélyi Olga*.

Elnök üdvözlí a megjelenteket, az ülést megnyitja. Felkéri *Jelitainé Lajos Mária* dr.-t előadásának megtartására.

Tanai Antal örömmel hallgatta az alapos, átgondolt, öntudatos munkát. Úgy látja azonban, hogy az előadónak túlzott aggodalmai vannak az iskolálatogatás eddigi rendjével szemben. Véleménye szerint az eddigi rendszer helyes. A Rendtartásnak vonatkozó szakasza is egyenként való hospitálást kíván. Előadó javaslata ezzel ellentétben áll, mert az egész osztályt egyszerre óhajtja a gyakorló iskolába vinni tanár vezetésével. Nem lehet feladatunk annak a Rendtartásnak bírálata, amit még meg sem valósítottunk, végre sem hajtottunk. Pedagógiai meggyőződése, hogy a Rendtartást követnünk kell. Öröm már az is, hogy az iskolálatogatás a liceumban szerepel. Megvalósítása nagy küzdelembe került. A liceum létesítésének idején még az a veszély fenyegetett, hogy a tanulók tanulni fognak pedagógiai elméletet a gyermekek megfigyelése nélkül. Márpedig a liceum gyakorlati jellege maga is megkívánja, hogy a nevelési ismereteket szemléleti alapon tanítsuk. A cél a gyermek testének, lelkének, tulajdonságai-

nak megfigyelése. Erre szüksége van még annak is, aki nem lesz tanító, mert a gyermekkel valamilyen formában ugyanis kapcsolatba kerül. Jobb, ha az iskolalátogatást a növendék egyedül végzi, mert így közelebb kerül a gyermekhez. Ezenkívül lehet végezni csoportos látogatásokat is. Főként kezdetben, amikor utána közös megbeszélés következik, ekkor megadhatjuk az irányítást a külön megfigyelések helyes módjára is. Kissé soknak találja, hogy évi 90 órától az előadó 16-ot akar látogatásra fordítani. Ezt a testtan tanárai nem helyeselhetik. Sokat nem mulaszt a növendék, ha egyedül hospitál, mert a Rendtartás szerint pl. ha egy napot, tehát 5 órát tölt a gyakorlóban, utána öt hétig nem mehet le. A hospitálók passzívabban lesznek, ha az egész osztály ott van. Egyedül több alkalmuk van az aktivitásra. A látogatásokról szóló beszámolók ellenőrzése pedig a pedagógus és a gyakorlóiskolai tanító feladata. Ahol van gyakorló, ott a növendékek a liceummal kapcsolatos intézményeket látogassák. Ahol nem lesz gyakorló, a látogatások előtt a pedagógus tartson megbeszélést. De még olyan helyen is jobb a látogatás mai rendje: az egyedül történő hospitálás. Ha az iskola székhelyén többféle iskola is van, különböző értékű tanítóval, olyan tanerőhöz küldjük növendékeinket, aki hivatása magaslátán áll. Neki elmondhatjuk kívánságainkat. Megkérhetjük, hogy ő is nézze át a beszámolókat. Nem veti el teljesen a csoportlátogatás gondolatát, legyen ilyen év elején egyszer-kétszer, sőt évközben is, ha szükségesnek látszik.

Ferenczi István örömmel hallgatta, hogy az előadó milyen szeretettel foglalkozik az óralátogatásokkal. A tanári testületek vegyes érzelmekkel tekintik az iskolalátogatást. A szaktanárok közül egyesek nem szeretik, ha a növendék a gyakorló iskolában tölti az órákat. Pedig kíváncsi, hogy minél gyakrabban kerüljön oda. Szívesen is megy a növendék a kisgyermek közé. A II. éveseknél nem kötelező, s tapasztalata szerint mégis nagy lelkesedéssel csinálják. Ha együtt mennek hospitálni, a felelősség megoszlik a tömegben. A beszámolókat is közösen készítik el, hiányozni fog belőlük az egyéni munka. Az előadó kidolgozott megfigyelési szempontjai gyönyörűek, de éppen ezekre közös látogatással nem is lehet felelni, mert a látogatók meg sem ismerhetik a gyermeket. Intézetében a tanulók egyedül hospitálnak, s az általános megfigyelés mellé egyéni feladatot is kapnak: mindegyikre külön-külön egy gyermek megfigyelését bízzák. A hospitálásoknak más rendszere nem készít elő a nevelői munkára. Jó, ha a beszámolókat osztályozzuk. Egyik-másik igazán szép. A legjobbakat buzditásul fel is olvashatjuk. A tanár írja rá véleményét, fejezze ki értékelését valami módon. A látogatásoknak kétféle tervét kíváncsi volna összehangolni. Maradjon meg az eddigi rend, azonkívül legyen csoportos látogatás is. Amit az ifjú a gyakorló iskolában szerez, nyereség: kibontakozik benne a megértés a gyermek iránt, feloldódik a kicsinyek között, önmagára eszmél. Célunk, hogy szeresse a gyermeket. Ennek legjobb eszköze, hogy minél többször legyen a gyermekek között.

Grynaeus Ida egyetért az előadóval. Az elhangzott elv: ne zárjuk el a növendéket a gyermektől, — nem a liceum tanulóját illeti. Önálló hospitálásokra lesz alkalmuk a tanítói pályára készülőknek az akadémián. Ott kialakulhat benne a tanítói lelkelet. Az előadótól javasolt hospitálási mód a helyes irányú, a tudatos érdeklődést jobban felébreszti. A javaslat tagadatlanul elvi ellentétben van a Rendtartással, de hiszen ez a kérdés ugyanis inkább a Tanterv és Utasításba való. Érdeklődéssel várhatjuk, hogy a tanügyi hatóság a tervezett javaslatot elfogadja-e?

Szomborné Szántó Lenke örömmel üdvözli az előadó javaslatát. Sokszor volt kényes helyzetben, mikor olyan megfigyelési beszámolót kellett

átolvasnia, amit ő maga nem látott. A líceumi növendékek hospitálásait csak közös látogatások alapján tudja értékelni és értékesíteni. Az akadémián már lehet önálló a hospitálás.

Bartal Alajosnak az a tapasztalata, hogyha kívülálló iskolába megy a növendék látogatásra, az sok idővesztéssel jár. Egyórai hospitálás 3 órai mulasztást jelent. Az intézetükben egy óra is elég jól értékesíthető. Náluk a látogatás ideje 8—12 óráig tart. Ez idő alatt a tanulónak tíz feladatot kell megfigyelnie s 12—1-ig azonnal meg is írja a válaszokat. Egy óraker már át is adja a gyak. iskola tanítójának beszámolóját. A kérdések röviddek, konkrétak, teljesen helyhez, személyhez kötettek, a szaktanár és tanító előzetes megbeszélése alapján jelöltetnek ki. Így nem írhatnak általános, ellenőrizhetetlen dolgokat. Másnap reggel a naplók már a szaktanár kezében vannak. Növendékei ugyanilyen elvek és munkabeosztás alapján végeznek vidéken is egyedül iskolalátogatást. A vidéki iskola igazgatója és tanítója eleinte tiltakoztak e látogatások ellen, de ma már szívesen fogadják.

Padányi-Frank Antal dr. örül, hogy ez a kérdés taggyűlés elé került. A liceum szempontjából nagyon fontos a látogatás. Iskolánk nevelési középiskola, a tanulónak tehát el kell jutnia a nevelés alanyához, a gyermekhez. Az intézetek karolják fel a látogatás gondolatát. Az a legrosszabb, ahol egyáltalán nincs iskolalátogatás. Elengedhetetlenül fontos az egyénenkénti látogatás. De hagyjuk meg minden intézetnek a szabadságát: valósítsák meg azt, amit a legjobbnak gondolnak. A csoportos látogatásnak is megvan a maga ideje és helye: év elején egyszer-kétszer. Kifelé, más intézetbe mindig csoportosan történik a látogatás. A lényeges mégis az, ami naponként felváltva egyenként történik. Intézetükben a II. évesek önkéntes jelentkezés alapján látogatnak, de éreztetik velük, hogy a látogatás nagy jelentőségű. A megfigyelt tényekkel az órán is foglalkoznak, sőt néha összehívják az egész ifjúságot, s előttük is megbeszélik a II. évesek látogatásait. Az igazán szépen sikerülteket fel is olvassák. A felvetett feladatok is olyanok, hogy főként csak egyéni megfigyeléssel oldhatók meg. Ha a tanuló egyedül látogat, teljes lélekkel lehet jelen. Csoportban könnyen kibújhat a felelősség alól. A képzelet szárnyán nem készíthet beszámolót, ha a gyakorló iskola vezetője is ellenőrizi.

Dr. Jelitainé Lajos Mária dr. sajnálja, hogy a szaktanároktól nem hallott véleményt a hospitálások miatt előállott mulasztások felől. Az is kérdéses előtte, hogyan gondolják a kartársak a sokféle intézmény egyénenkénti meglátogatását? Az áthidaló eljárásnak nem ellensége. Ezzel a kétféle felfogás közelebb jut egymáshoz. Nem volt célja a Rendtartás bírálata, inkább meg akarja valósítani előírásait. A csoportos hospitálásokat ő is főként a II—III. osztály számára kívánja. A IV. osztályos már mehet egyedül is. Nem fogadhatja el azt a véleményt, miszerint a tanuló passzívebb, ha tanárja vele van. A gyak. isk. tanító nem ellenőrizheti a naplókat, hiszen a Rendtartásban ezzel kapcsolatban nem is szerepel. Nem is lesz mindenütt tanító. Ahol pedig lesz, ott akadémia is lesz, már pedig a gyak. isk. tanítójának ott éppen elég dolga akad a tanítójelöltekkel. Terve ellen kifogás, hogy nem kielégítő a hospitálások száma. Adott körülmények között elég az; szívesen vinné azonban többször is a növendékeket, ha kartársai beleegyeznének. Vezetés mellett e pár órából is többet aknáz ki. A tanuló tízpercben is a gyermekek között lehet, hogy jobban megismerje őket. Vidéki iskolába leánynövendék egyedül nem mehet. Köszönettel veszi azt a véleményt, hogy adjunk szabadságot e kérdésben az egyes intézeteknek. Az eredményről azután beszámolhatunk egymásnak.

Több tárgy nem volt, az elnök az ülést bezárta. K. m. f. Padányi-Frank Antal s. k. elnök, Erdélyi Olga s. k. titkár.

I R O D A L O M.

vitéz Komárnoky Gyula: *Óvodai kisded-kézimunka.* A kisgyermek játékos óvodai kisded-kézimunkáinak és az óvodai szemléltetőeszközök és játékok készítésének módszeres ismertetése. 950 szövegrajzzal. 1939, Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda R. T. Pécs. 120 l. Ára 5 P.

Pedagógiai irodalmunk egy gyakorlati irányú könyvvel gyarapodott. Vitéz Komárnoky Gyula, kiváló kartársunk ily irányú tevékenysége jól ismert. *Táblai rajzok* című művét bizonyára örömmel és élvezettel használják tanítók és tanárok egyaránt. Most megjelent fenti könyve is nyeresége szakirodalmunknak. A mű terjedelme 120 oldal. Az áttekinthetőséget és érthetőséget 950 szövegrajz fokozza. A tanítóképzők és líceumok is jól használhatják a könyvet. A leírt munkák legnagyobb része a népiskola tantervében is szerepel. A líceumokban fiúkézimunkát tanító kartársak Komárnoky könyvében leírt munkák zömét ismerik ugyan, mégis találhatnak benne ösztönző gondolatokat. Komárnoky e művében foglalkozik az agyagmunkával, a kartonkorong munkával, a papírosragasztással, karácsonyfadíszek és vegyesanyagú munkákkal, papíroshajtogatással, különféle anyagból készíthető játékos munkákkal, cirokmunkával, gyufásdoboz-munkával, narancshéj-munkával, növényrészekből készíthető népies játékokkal, raffia (háncs, sás) munkával, bútorok készítésével, gyermekjátékok, jelmezek készítésével, kítőmött állatalakok készítésével, bábu készítésével, szepilátó, dominó és lottó, bábszínház készítésével és posztókirakásával.

A könyv öt pengőnek „49.196. sz. vitéz Komárnoky Gyula, Budapest” csekklaapon való előzetes beküldésével rendelhető meg. *Tscheik Ernő.*

Jankovics Marcell: *Hűsz esztendő Pozsonyban.* Franklin-Társulat, Budapest. 8-rét. 303 l.

Most, amikor azok körében is kezdik elismerni a magyar revíziós törekvések jogosultságát, akik erre a gyászos trianoni okot szolgáltatták, szinte kapóra jön ez a könyv. Írója a humanizmus eszméjétől megneimesedett magyar nacionalizmusnak egyik legvonzóbb képviselője. Igazi és hű magyar. Valósággal megszemélyesíti a párizskörnyéki kulisszák előtt a „Szózat”-ot. Szülővárosáért, nemzetünkért és az igazságért küzd — európai műveltségének szellemi és erkölcsi fegyvereivel vértet — a színpalak mögötti hatalmasságok ellen. Pozsonyt nem tudta megmenteni, de az igazságos magyar ügynek hatalmas barátokat nyert. S nagy nemzetnevelői szolgálatot is teljesít ezzel a könyvével. Többszörösen meggyőzi az olvasót annak igazságáról, hogy „csak ott van emberség, ahol közel az Istenség”. Megtörténteleti olyanok, hogy mindenikük akár százezer példát helyettesít, százezer példa meggyőző erejével cáfol, bizonyít és igazol.

A könyv nagyszerű documenta humana. S e mellett egyben perdöntő bizonyíték is. A maga hamisítatlan igazságában örökíti meg a világháború utáni Közép-Európa történetének egyik kis, reánk nézve azonban nagyon szomorú részletét.

Szerzőnk „hangulatkönyv”-nek nevezi művét, s valóban az is. A napló önvalomsszerű közvetlenségével eleveníti fel két gyászos évtized

alatti személyes élményeit és ténykedéseit. Beszámolójának hatását fejlett írásművészete fokozza. Igazi olvasmány-élményhez segíti az olvasót.

Több helyen megrázó erővel eszméltet rá arra, hogy mindannak, amit a földön szeretünk, a haza a foglalatja. Ezért nem képes a nemzeti öntudattól áthatott ember sem koncert, sem vállveregetésért máról-holnapra hazát és szívet cserélni. Arról is újból meggyőződhetünk, s erre különösen napjainkban nagy szükség is van, hogy történelmet csak történelemből lehet csinálni. Az is kiolvasható a könyv minden lapjának sorai közül, hogy az emberi jólét igazi alapja a szabadság és az erkölcsösség.

Mindezek a gondolatok önmagukban és külön-külön is kiváló meggyőződésszerű tanulságok. Az is kitűnik legújabb történetünknek ebből a páratlan értékű adalékából, hogy szerzőnk álma, rögeszméje, cselekvésre indító hite eleitől fogva az olasz-magyar barátság volt. S az ő álma sem „hazudott”....

A könyvet azért érdemes olvasni és azért ajánlatos terjeszteni, mert a kiváló példák egész sorozatával megmutatja, miképpen kell és hogyan lehet a legnehezebb viszonyok között is megbecsülni a magyar nevet.

Váradi József.

Magyar Tanítók Lexikona. Szerkesztette: *Bene Lajos.* (A szerkesztő kiadása: Budapest, I., Galántai-u. 12.). A nagyméltóságú Vallás- és Köznevelési Miniszter úr 135.236—1939. számú rendeletével népiskolák, gimnáziumok, liceumok, tanító(nő)képző-intézetek könyvtárai részére beszerzésre ajánlotta. Bolti ára 20 pengő. Tanítók, tanítónők, óvónők 16 pengőért vásárolhatják meg.

A rohanó élet mindenkitől sokoldalú, kemény munkát kíván. Ezért okos időbeosztással kell élnünk s keresnünk kell azokat az utakat és módokat, amelyekkel kötelességeinket a lehető legrövidebb idő alatt, erőpazarlás nélkül teljesíthetjük. Különösen igaz ez a tanítóra, akitől nemzetnevelő munkája sokirányú ismeretet, sokoldalú tájékozottságot, értékes munkabeosztást kíván. Ismereteit sokirányú munkája miatt sok területről kell összeszednie. Mint a falu lelke sokszor kerül olyan helyzetbe, hogy megoldandó kérdésekre gyorsan kell válaszolnia s nagy elfoglaltsága nem engedi meg, hogy a különböző területeken utána kutasson s gyorsan megtalálja azt, amire szüksége van. Jó szolgálatot tesz ilyenkor egy olyan forrás, amelyből minden irányban, nagy utánjárás nélkül, gyorsan meríthet. Majd minden alkalommal tapasztaltam, hogy a tanítóság egy ilyen forrás után vágyakozott, egy olyan összefoglaló munkára várt, amely őt minden téren röviden és gyorsan eligazítja. Különösen élt e vágy azok lelkében, akik olyan szegény helyen működtek, ahol gazdag könyvtár nem állt rendelkezésükre s nagyon sokszor még a *Néptanítók Lapja* sem kerülhetett asztalukra.

Ilyen forrás, ilyen összefoglaló munka megteremtésén már többen fáradoztak. Kerültek is ilyen könyvek forgalomba, de olyan mértékben egy sem ölelte fel a tanítói munka teljes területét, mint a **Bene Lajos** ny. tanügyi titkár szerkesztésében, a magyar könyvpiacra most megjelent Magyar Tanítók Lexikona. Úgy érzem, hogy e könyv a tanítói munka irodalmában egy régen észrevett hézagot pótol.

Már a szerző és a munkatársak neve biztosíték arra, hiszen ők ízig-vérig irányítói és munkásai a magyar népoktatásnak, hogy e könyv a lehető legjobbat nyújtja s a magyar tanítók kalauza lesz.

Szerkesztő bevezetőjében a könyv vezető gondolatát így állapítja meg: „az ismerethalmaz mellett olyan tájékoztatást találjon az olvasó, amit a neveléstanítás munkájában könnyen felhasználhat.”

Nagyobb körben e munka természetesen a népoktatás területén mozog. Részletesebben csak a kisdedóvók, elemi népiskolák és továbbképző népiskolák ügyeivel, oktatói és nevelői munkájával foglalkozik.

Betűsoros rendben a következő területeket öleli fel:

a) A mai állapotoknak megfelelően tájékoztatást ad az iskola vezetése, igazgatása körébe tartozó teendőkről. Nyújtja a tanítók jogait és kötelelességeit, illetmény- és nyugdíjügyeit. Igaz, hogy mindezekről összefoglaló s rövid tájékoztatást ad s ezeket a kérdéseket részletesebben tárgyaló munkák is vannak (pl. Dezső Lipót: Népiskolai rendeletek gyűjteménye), de a kiválasztás gyakorlati érzékkel történt és a gyakorlati életben legszükségesebb ismeretekre, kérdésekre és eljárásokra szorítkozott. Az, akinek bővebb tájékoztatásra van szüksége, a vonatkozó törvényt, rendeletet könnyen megtalálhatja, mert zárójelben hivatkozás történik a törvényre s a rendelet számára.

b) Foglalkozik e munka a nevelés-tanítás újabb irányjaival, a különböző tanítási eljárásokkal, gyakorlati ügyességekkel, a népiskolai tantárgyak tanításának a történetével, céljával, utal a tanításukban alkalmazandó fontosabb elvekre, felsorolja a tankönyveket és vezérkönyveket. Itt említem meg, hogy közli a kir. tanfelügyelőségeken levő pedagógiai szemináriumi könyvtárak részére eddig beszerzett s onnan kikölcsönözhető művek jegyzékét.

c) A nevelés-tanítás fejlődésének áttekintése céljából ismertetést ad a népoktatással, népműveléssel, neveléssel foglalkozó férfiakról s azok munkásságáról és pedig már az ókortól kezdődőleg. Az újabb népoktatási irodalom munkásai között megtaláljuk a magyar tanítókat és tanítónőket, elismerve, feltüntetve ezzel értékeinket. Értékeinket! Ezen a hangsúly, mert eddig nagy hibánk volt, hogy csodáltuk a külföldi értékeket s közben megfedelkeztünk a saját értékeinkről.

d) Sokszor halljuk a panaszt, hogy nincs pénz taneszközök, kísérleti eszközök beszerzésére. Ezen is segít e könyv, amennyiben sok olyan eszközt ismertet, amely házilag is könnyen és olcsón elkészíthető. Röviden, érthetően megadja ezek elkészítésének a módját is. Ezen a téren talán nagyobb gyűjtő munkát is lehetett volna végezni. Valószínűleg szerzőt az vezette, hogy a könyv nagyon nagy terjedelmű ne legyen, mert ez megdrágította volna az árát s ezzel megnehezítette volna a beszerzését.

e) Foglalkozik továbbá a tanító társadalmi munkálkodásának a kérdéseivel s mondhatom, gyakorlati érzékkel kezeli ezeket.

f) Behatóan tárgyalja az egészségügyi kérdéseket s hogy ezt teszi, azt bevezetőjében így okolja meg: „a tanítónak nemcsak az iskola egészségügyi szabályaira, rendelkezéseire kell gondolnia, hanem arra is, hogy az egészségügyet nagyobb mértékben szolgálja. Legyen tájékozott a gyakrabban előforduló betegségekről, azok ellen való védekezésről, útmutatást találjon és nemcsak a gyermekeknek, hanem a felnőtteknek is tudjon tanácsot adni addig is, amíg azok orvoshoz fordulhatnak.”

Röviden: e könyvben a magyar tanító megtalálja mindazt, amire sokirányú nemzetnevelő munkálkodása közben szüksége van, iskolai és iskolán kívüli munkájában irányítója, tájékoztatója lehet. E könyvvel a tanítóság egy jó segítő társat kapott. Megérdemli, hogy minden tanító asztalán ott legyen.

A könyv fogalmazása rövid, világos és szabatos. Kiállítás csinos, ízléses. Kezelése könnyű.

A szerkesztő szavainak idézésével és az arra adott felelettemmel zárom ezt a rövid ismertetést.

„A legjobb szándékkal, a leggondosabb utánjárással adtuk azt, ami ebben a lexikonban van, hogy segítségére legyünk a nagy nemzetnevelő, nemzeteterősítő munkát végző tanítói karnak. Boldognak érezzük magunkat, ha a tanítói munkát a lexikonunk bizonyos mértékben megkönnyíti, eredményessé teszi és segíti a magyar tanítói kart abban, hogy nagy nemzetnevelői munkáját sikeresebben folytathassa.”

Szerkesztő és munkatársai már előre boldognak érezhetik magukat, mert értékes, jó és hasznos munkát végeztek és segítő kezet nyújtottak a tanítóságnak. A tanítóságnak pedig érdemes e segítő kezet megragadnia.

Pödör Béla.

Bartók Miklós: *A lelki jelenségek felosztásának revíziója.* Különlenyomat a Mitrovics Gyula tudományos működésének 50. évfordulója alkalmából kiadott Emlékkönyvből. Debrecen, 1939. 56 l.

A szerző ebben a mélyreható értekezésében olyan kérdéshez nyúl, amelyik alapvető jelentőségű. A probléma első pillanatra tisztán spekulatívnak látszik, egy kis elmélyedés azonban rögtön meggyőző gyakorlati jelentőségéről is. A napjainkban nagy lendülettel folyó lélektani kutatások közepette valóban különösnek tetszik, hogy a lelki élet tényeinek osztályozását a lélekbúvárok eddig nem részesítették kellő figyelemben.

Kant és Tetens munkái alapján ment át a köztudatba a lelki életnek értelemre, érzelemre és akaratra való hármas felosztása. Azóta sem jutott eszébe senkinek, hogy a lelki élet jelenségeinek másféle osztályozását megkísérélje. Ez a hagyományos felosztás Bartók szerint voltaképpen nem is osztályozás, mert az osztálytagok egymással keverednek. De típusoknak sem mondhatók, mert elválasztó jegyük nem lényegükből ered. A Kant-Tetens-féle felosztás nélküli mind az osztályozás, mind a tipizálás logikai feltételeit. Az értelem, érzelem és akarat lelki élettünknek bár legszembetűnőbb élményei, de nem a lényegét adják.

Kutatónk az Aristoteles-féle lélektani felosztást eleveníti fel Pauler Ákos nyomán. Aristoteles a lelket élő organizmusnak fogta fel és három funkciót tulajdonított neki. A lélek ezek szerint hatást fejt ki a rajta kívül eső világra, reagál az őt érő hatásokra és önmagában létezik. Ez a háromirányú működés adja a léleknek érzéklés, törekvés és gondolkodás centrifugális, centripetális és centrális irányú alapfunkcióit. Szerzőnk ehhez a felosztáshoz kapcsolódik, azonban nem lelki jelenségeket és tartalmakat osztályoz, hanem képességeket, aktusokat. Az aktusok változatlanok, a lelki tartalmak ellenben változók. A háromirányú alapfunkciók a léleknek *attributumai*, a tudattartalmak pedig *kvalitásai*. A lélekben tapasztalható valóságok azonban ezzel a két osztállyal nem meríthetők ki. Van a léleknek ú. n. determináló tendenciája, amelyik az egységre törekvést szolgálja és minden öntevékeny létezőben felfedezhető: a *conatus*. De az emberi léleknek *kapacitása* is van, ami abban jut kifejezésre, hogy a külső világot milyen mértékben fogadjuk magunkba, a dolgok felé kiáramló lelki hatások mennyire átütők és benső függetlenségünk milyen bizonyosságú. A lélek szubsztancia volta attribútumaiban, kvalitásaiban, conatusában és kapacitásában mutatkozik.

Ennek a hagyományostól eltérő lélektani felosztásnak a szemléletes-ségét azzal mutatja be a szerző, hogy két tudományág kérdéseinek áttekintésével igazolja gyakorlati használhatóságát és termékenységet.

Elsősorban a *karakterológiai* vizsgálódások szempontjaiban érvényesíti a lelki szubsztancia négy osztályát. A *centripetális* magatartású embertípus három válfaját a többiekkel való kereszteződés alapján a) bé-

kétlenkedő, lázadó, b) békétűrő, önmegtagadó, c) sztoikus altípusban látja. A *centrifugális* magatartású ember alfajai a) a mindig másba kezdő, megtorpanó, b) az önmagából kilépő, bravúrokra képes és c) a feltaláló, alkotó. Végül a *centrális* magatartású ember lehet a) vallásos, b) esztétikus és c) kontemplatív. Mindegyik embertípus azonban módosításokat szenved, mihelyt nemcsak a léleknek pusztán attributív oldaláról nézzük, hanem a kvalitás, a conatus és a kapacitás szempontjából is megvizsgáljuk.

A lelki működéseknek a lelki szubsztanciából való levezetése azonban az *esztétika* problémái között is rendet teremt. Anélkül, hogy ezeknek a fejtegetéseknek a részleteibe bocsájtkoznánk, csupán a lényegét közöljük. Az aisthesis esztétikai lényegünknek centripetális működése, a művészi alkotó ösztön a centrifugális képessége, a művészet elmélkedőinek tudatosítása pedig centrális jelenség.

Bartók lélektani felosztása valóban mindkét területen használhatónak bizonyul. Fejtegetései mélyen gondolkozó és rendszerető elmére valának. Minden állítása az előzőkből következik. Éppen ezért e sorok olvasása is elmélyülést kíván.

Ez a lélektani felosztás a teljes létezőt ragadja meg, nem pedig részleteket. Ezzel a modern lélektani kutatás legalapvetőbb követelményét érvényesíti, tehát korszerű. Csoportosítása nem a lelki tartalmak szubjektív jellege és hangulati színezete alapján, hanem funkciók és ezek iránya szerint történik. Ebből a szempontból is ahhoz az irányhoz csatlakozik, amelyik nem a tartalmakban látja a lélek lényegét. Előnye még, hogy a lelki szerkezetnek többirányú keresztmetszetét adja. Az is javára szól, hogy a lelki élet valamennyi ténye ezekbe az osztályokba sorozható, ami a hagyományos felosztás alapján nem volt lehetséges.

Jankovits Miklós dr.

Cser János: *A magyar gyermek szókincse.* Gyakorisági és korszótár. Budapest, 1939. A Magyar Paedagógiai Társaság kiadása, 80 lap. Magyar Paedagógiai Társaság Könyvtára 7.

Folyóiratunkban az utóbbi időben több tankönyvről olvastunk ismeretést, illetve bírálatot. A bírálók mindegyike egybevetette a könyv tartalmát, szellemét a Tanterv- és Utasítással, kiemelte a szerkesztés és kiállítás műgondját, rámutatott a szövegek újraszűsítésére vagy avultságára stb., de a tanuló és a tankönyv szókincsét nem vizsgálták olyan tüzetesen, mint ezt legföltettebb nemzeti kincsünk, a nyelvünk és a pedagógiai szempont megérdemli. Pedig — s most általában szólunk — igen kevés kivétellel, tankönyveink eredendő hibája, hogy nem a megfelelő korú tanuló szókincsének figyelembe vételével készültek. Elemi iskolai használatra készült tankönyveinket vagy a játékos mesegügyögés, vagy a komoly szakszerűség nyelvével írták. Középfokú iskolák számára írt kézikönyveink nyelve pedig egyenesen magasszintű tudós nyelvezet. Arról meg, hogy a meg nem felelő szókincssel írt kézikönyvből való tanulás milyen nehézségeket és szokszor milyen képtelenséget szül, gyakorlati pedagógusnak nem kell külön bizonyíték.

Ebből a szempontból, de másból is, nagy érték pedagógiai irodalmunkban Cser János munkája: a magyar gyermek szókincséről szóló könyv, ami egyben az első magyar iskoláskori gyermekszótárunk is. A munka úttörő irodalmunkban. A tudós szerző közel 4000 szót szedett csokorba s vette vizsgálat alá, hogy a 10—14 éves tanuló a nemre (fiú, leány) való tekintettel hány éves korában melyiket és mily gyakran használja.

A könyv használhatósága kétségtelen. A tanítással, távolabb a gyermekkel, a nyelvvel és írással foglalkozó munkája tisztábbá, egyszerűbbé lesz a gyakorisági és korszótár segítségével. De egyúttal ösztönző is további kutatásokra. A munka csak a 10—14 éves korú gyermekek szókincsével foglalkozik. Hol van az ez előttieknek és az ez utániaknak a feldolgozása? Az egyes társadalmi rétegek, katonák stb. nyelvének ilyeszerű feldolgozása? Mind, mind feldolgozásra vár.

A használhatóság teljes felsorolására nincs terünk, de rá kell mutatnunk, hogy a helyesírás és a használt szavak gyakorisága közt meglepő párhuzam van. Amelyik szót gyakran használja a tanuló, azt helyesen is írja. Még egyben kitűnő segítőnk a könyv: az olvasmányok és költemények szavainak magyarázatában. Melyek a tanuló, a gyermek előtt ismeretlen szavak a költeményben? A korszótár segítségével könnyen, gyorsan, biztosan feldolgozhatjuk.

A könyvhöz *Gyulai Ágost dr.* írt előszót.

Hasznosításuk a könyvet s tekintsük ösztönzőnek magyar nyelvünk művelésében.

Dr. Szakál János.

H I R E K.

Nyugdíjazás. — A közokt. miniszter *Roda Mária* cinkotai áll. tanító-nőképző-int. tanárnőt f. évi márc. hó 1-sei hatállyal nyugalomba helyezte.

Kinevezés. — A közokt. miniszter *Dila Dénes* bajai áll. ttóképző-int. h. testnevelési tanárt jelenlegi állomáshelyén az 1940. évi januári kinevezésekkel kapcsolatban pótlólag áll. testnevelési r. tanárrá kinevezte.

Elölétetés. — A kormányzó a közokt. miniszter előterjesztésére *Torbics Mihály* munkácsi áll. ttóképző-int. r. tanárt 1939. évi dec. 1. napjától kezdődő hatállyal a VI. fiz. osztály 2 fokozatába előléptette.

Új leányliceum. — A nagykanizsai Notre Dame-leánygimnáziumot a fenntartó rend leányliceummá szervezi át. Az új leányliceum alsó tagozatában, az 1938. XIII. t.-c. rendelkezéseinek megfelelően, a gimnázium négy alsó osztályának az anyagát, a felső tagozatban a liceum tanítványát fogják feldolgozni (Nemzetnevelés).

Köszönet-nyilvánítás. — A közokt. miniszter *Szelényi Dezső* áll. ttóképző-int. tanárnak, ki néhai felesége szül. Dworák Mária leánygimnáziumi tanárnő emlékének megörökítésére az Erzsébet Nőiskolai leánygimnázium növendékei javára 1000 pengő tőkével alapítványt tett, a nemzeti leánynevelés érdekét előmozdító példás áldozatkészségeért köszönetét nyilvánította.

A közoktatásügyi minisztérium új ügybeosztása. — Márc. 26-tól új ügybeosztás történt a közokt. minisztériumban. Az új ügybeosztás szerint a liceumok és tanítóképző akadémiák és internátusok szervezési, személyi, dologi és nem elvi jelentőségű tanulmányi ügyei az V. 3. ügyosztályba tartoznak. Az ügyosztály hatásköre kiterjed a nem állami liceumok és tanítóképző akadémiák felügyeletére, a kecskeméti Faragó-árvaház ügyeire, végül a ttóképző-int. ösztöndíjakra és tanulmányi segélyekre. Örömmel állapítjuk meg, hogy az új ügyosztály irányításában és vezetésében változás nem történt. Ügyeink irányítása továbbra is dr. Kósa Kálmán min. osztályfőnök úr ügykörébe tartozik, s ügyosztályunk vezetője továbbra is

dr. *Huszka* János min. tanácsos úr. Az ügyosztályban szolgálatot teljesítenek: dr. *Czakó* István min. oszt. c. és j. felruházott min. titkár, *Balázs* Béla tanügyi főtanácsos, *Dobosy* Elek áll. ttóképző-int. igazgató, *Mattay* Imre m. kir. kormánytanácsos. Az ügyosztály helyiségei nem változtak. — Az új ügybeosztásban fontos szerepet tölt be az V. ügyosztály, ahová a nevelés, oktatás és az iskolahálózat-fejlesztés elvi kérdései, a tantervek és tankönyvek, az Orsz. Közokt. Tanács és a ped. tanfolyamok ügyei tartoznak. Ügyosztályvezető dr. *Balassa* Brunó min. osztályfőnöki címmel felr. kir. főigazgató. A polg. isk. ügyosztály (V. 4.) vezetője továbbra is dr. *Damjanovich* Lajos. Az elemi iskolai ügyosztály (VI. főosztály) vezetésében nem történt változás. Ügyosztályvezető: *Hertelendy* Jenő min. tanácsos, helyettes dr. *Boreczky* Elemér min. tan. c. és j. felr. osztálytanácsos.

A képesítő vizsgálatok elnökei és kormányképviselői. — I. *Áll. tanítóképzők.* 1. Baja: dr. *Lahmann* György. 2. Budapest I. ker.: dr. *Boldis* Dezső; 3. Kfélégyháza: *Molnár* Oszkár; 4. Jászberény: dr. *Hoffmann* István; 5. Kőszeg: dr. *Balogh* Ányos; 6. Nyíregyháza: *Kiss* József; 7. Pápa: dr. *Sinkovits* Dániel. — II. *Áll. tanítónőképzők.* 8. Bpest. II.: *Dobosy* Elek; 9. Bpest, VII.: *Balázs* Béla; 10. Cinkota: *Barabás* Tibor; 11. Győr: dr. *Koch* Nándor. — III. *Róm. kat. tanítóképzők.* 12. Eger: dr. *Tesléry* Károly; 13. Esztergom: dr. *Boreczky* Elemér; 14. Győr: dr. *Gulácsy* Sándor; 15. Kalocsa: *Dezső* Lipót; 16. Pécs: *Chobodiczky* Alajos; 17. Szeged: dr. *Szőkefalvi* Nagy Gyula. — IV. *Róm. kat. tanítónőképzők.* 18. Baja: *Rusztir* Rusztek Károly; 19. Bpest, II.: dr. *Pápai* Vratarics György; 20. Bpest, IV.: *Jaloveczky* Péter; 21. Bpest, VI.: *Éber* Rezső, *Girtler* Mária; 22. Bpest, IX.: dr. *Prochaska* Ferenc; 23. Bpest, XI.: dr. *Horn* József; 24. Debrecen: *Móczár* Miklós; 25. Dombóvár: dr. *Vanek* Géza; 26. Eger: *Kehrer* Károly; 27. Esztergom: *Pödör* Béla; 28. Győr: dr. *Fedora* Sándor; 29. Kalocsa: dr. *Keleti* Gyula; 30. Kecskemét: *Tabódy* Ida; 31. Kfélégyháza: *Medgyesi* Zsófia; 32. Kisvárd: *Várad* József; 33. Kőszeg: dr. *Tóth* Ferenc; 34. Miskolc: *Hulin* Antal; 35. Pápa: dr. *Kammermayer* Oszkár; 36. Pécs: *Gombkötő* Antal; 37. Sopron (Ors.): dr. *Tóth* Antal; 38. Sopron (Megv.): *Németh* Imre; 39. Szeged: dr. *Czakó* István; 40. Székesfehérvár: dr. *Czakó* István; 41. Veszprém: dr. *Jantsits* Tibor; 42. Zalaegerszeg: dr. *Becker* Vendel; 43. Zsámbék: dr. *Tesléry* Károly. — V. *Gör. kat. tanítóképző.* 44. Ungvár: dr. *Kézdy* Béla. — VI. *Gör. kat. tanítónőképző.* 45. Ungvár: dr. *Simon* László. — VII. *Ref. tanítóképzők.* 46. Debrecen: *Nagy* Ferenc; 47. Komárom (koedukációs): *Kovács* Dezső; 48. Nagykőrös: *Csekő* Árpád; 49. Sárospatak: dr. *Farkas* László. — VIII. *Ref. tanítónőképzők.* 50. Debrecen: *Váczy* Ferenc; 51. Kecskemét: *Bihari* István; 52. Nyíregyháza: dr. *Nagy* Zsigmond; 53. Pápa: *Magyary* Károly. — IX. *Ev. tanítóképzők.* 54. Miskolc: *Mesterházy* Jenő; 55. Sopron: *Kontarik* Gyula. — *Ev. tanítónőképző.* 56. Szarvas: *Leyrer* Mátyás. — XI. *Izr. tanítóképző.* 57. Bpest.: dr. *Gyulai* Ágost. — XII. *Izr. tanítónőképző.* 58. Miskolc: *Mesterházy* Jenő. — Az áll. intézetekben összpontosított szeptemberi javító- és pótképesítővizsgálatok. Bp. I. *Dobosy* Elek; Bp. II. *Molnár* Oszkár.

Bemutató tanítások a budapesti intézetekben. — Egymás eljárásának megismerése és a tanítóképzői-líceumi tanítási módszerfejlődés ébrentartása érdekében a bpesti tanker. kir. főigazgatóság a bpesti áll. tanító(nő)képző-intézetekben bemutató tanításokat kezdeményezett. Az első tanítás április 9-én a VII. ker. áll. tanítónőképzőben volt, ahol dr. *Zsindely* Katalin a liceum II. osztályában a világtörténelem köréből az *Európai világhatalmak, érdekellentétek, szövetségek* című módszeres egységet dolgozta fel. Ápr. 16-án *Jelitainé* Lajos Mária dr. mutatott be a II. ker. áll. tanítónőképző V.

osztályában a neveléstörténet köréből tanítást. Tanítási egysége volt: *gróf Brunszvik Teréz, mint a nemzetnevelés apostola*. A harmadik bemutató tanítás ápr. 23-án az I. ker. áll. tanítóképzőben folyt le, ahol dr. *Kelemen József* a liceum I. osztályában az *Ikerszók és összetett szók* c. tételt dolgozta fel. A bemutató tanításokat vitéz *Frahnóy József* főigazgató vezette. A tanításokat a végrehajtó tanár előzetes tájékoztatása vezette be és ön-bírálat, majd megbeszélés követte. A bemutatásokon nemcsak a bpesti intézetek igazgatói és érdekelt szaktanárai vettek részt, hanem dr. *Huszka János* min. tanácsos, ügyosztályunk főnöke, *Dobosy Elek* központi szolgálatra beosztott tképző-int. igazgató és *Nagy Ferenc* tanügyi tanácsos, szakelőadó is.

Személyi hírek, előadások. — Dr. *Bálint Sándor* egyet. m. tanár, szegedi kir. kat. tképzőint. tanár márc. 29-én *Dugonics András emlékezete* címmel tartott előadást a Rádióban. — Márc. 30-án *Mesterházy Jenő* a Rádió *Mit nézzünk meg?* című előadássorozatában a bpesti országházakat ismertette. — Az Orsz. Katolikus Növédőegyesület ápr. 2-án megtartott közgyűlésén alelnökké *Tabódy Ida* ny. tképző-int igazgatónőt választotta.

Halálozás. — Szalacsi *Szabó János* m. kir. mezőgazd. szakiskolai igazgató életének 57. évében ápr. 5-én Baján elhunyt. Földi maradványait ápr. 6-án Dombóvárra szállították s ott a családi sírboltban helyezték örök nyugalomra. A megboldogult 7½ éven át volt a bajai áll. tanítóképző-intézet lelkes gazdasági szaktanára. Emlékét kegyelettel őrzik tanártársai és hálás tanítványai!

Irodalmi szemle. — Dr. Radnai Oszkár: *A tudós Mátyás király* (Pedagógiai Szeminárium, X. évf. 2—3. sz.) — Mesterházy Jenő: *Mátyás király emlékei* (U. o.) — Bognár Gyula: *A kézműves a magyar irodalomban*. (Magyar Lélek, II. évf. 3. sz.) — Padányi-Frank Antal: *A nevelés módszere egy ifjú lelki fejlődésével kapcsolatosan* (Néptanítók Lapja, 73. évf. 6. sz.) — Drozdy Gyula: *Válasz „A számolás és mérés módja a II. osztályban” című cikksorozatra vonatkozó észrevételekre* (U. o.) — Padányi-Frank Antal: *A nevelés módszere stb.* Folytatás. (Néptanítók Lapja, 73. évf. 7. sz.) — Fekete József: *A bajász*. Arany János költeményének magyarázata. — Móczár Miklós: *A természet útján Istenhez*. (Fényjelek. Előadások a magyar föld és a magyar ember problémáiról. A Magyar Népművelők Társasága kiadása.)

Szünidei testnevelési tanfolyam tanító(nő)k számára. — A Testnevelési Főiskola júl. 1—20-ig tanítók és tanítónők számára tanfolyamot rendez. Anyaga a népiskola testnevelési anyagának elméleti és gyakorlati feldolgozása. A résztvevők az elméleti előadásokat közösen hallgatják, a gyakorlati feldolgozás nemenként elkülönítve fog történni. A tanfolyam díja 25 pengő. A résztvevők a tanfolyam tartama alatt a főiskola internátusában 50 pengőért elszállásolást és ellátást (3 étkezés naponta) nyerhetnek. Jelentkezni június 20-áig a főiskola igazgatóságánál (I., Győri-út 13. szám) kell.

Neveléstudományi és rokontárgyú előadások egyetemünkön az 1939—40. iskolai év második felében (zárójelben a heti órák száma). A) A b u d a p e s t i egyetem hittudományi karán: *Marczell Mihály*: Katechetika (2); *Kühár Flóris*: Neveléstan (2); a bölcsészeti karon *Kornis Gyula*: Gyermekekpszichológia (2); br. *Brandenstein Béla*: Lélektani olvasmányok (1); *Prohászka Lajos*: Az esztétikai nevelés feladatai (2), A nevelés története az újkorban (2), Pedagógiai szeminárium (gyakorlatok a neveléslélektani irodalomból, 2), Bevezetés a pedagógiai irodalomba (proszeminárium, Faragó

László vezetésével, 1.); *Balassa* Brunó: Tanügyi közigazgatásunk történeti alapjai (2); *Noszlopi* László: Hivatásetika (1); *H. Schiller* Pál: Általános lélektan (2), Lélektani kísérletek (1); *Schwarz* Elemér: A német névragozás tanítása a középiskolában (1); *Alszegehy* Zsolt: A gimnázium új VI. osztályának olvasmányai (2); *Loczka* Alajos: A kémia középiskolai anyaga, előadási kísérletekkel (2); *Ujhelyi* Sándor: A kémiai technológia középiskolai anyaga (2). B) A műegyetemen *Imre* Sándor: Neveléstan, II. r.: Oktatástan (2), Nevelésügyi megbeszélések (gyakorlati szeminárium, 2), Művelődéspolitikai (szeminárium, 2); *Vincze* Frigyes: Az alsófokú szakoktatás hazánkban és a külföldön (2); *Szakáll* Zsigmond: Bevezetés a gazdasági földrajz didaktikájába (1); *Varga* Sándor: Etika (2); *Csiki* László: A mezőgazdasági szakoktatás kialakulása, szervezete és módszere (2); *Nagy* Sándor Kálmán: Közgazdasági művelődésünk a XVIII—XIX. század fordulóján (2). C) A debreceni egyetem ref. hittudományi karán *Csikész* Sándor: A legújabb valláspedagógiai módszerek ismertetése és alkalmazása (1); *Vasady* Béla: Keresztyén erkölcsstan (2); a bölcsészeti karon *Mitrovics* Gyula: Fejezetek az újkori nevelés történetéből (2), Az értelem fejlesztése (3), Szemináriumi gyakorlatok (2), Kísérleti lélektani gyakorlatok (2); *Karácsony* Sándor: A középiskolai nevelés és az új Utasítások (2); *Gyulai* Zoltán: Bevezetés a (fizikai) előadási kísérletezésbe (2); *Bodnár* János: Bevezetés a (kémiai) előadási kísérletezésbe (2). D) A pécsi egyetemen *Bognár* Cecil: Didaktika (3), Didaktikai problémák (2), Pedagógia-történet (2), Pedagógiai szeminárium (1); *Barankay* Lajos: A magyar középiskola története (2); *Gorka* Sándor: Örökléstan és fajegészségstan (1). E) A szegedi egyetemen *Bartók* György: Faj, nép, nemzet (1), Olvasmányok az erkölcsfilozófia köréből (2); *Várkonyi* Hildebrand: Az értelmi nevelés elmélete (2), A jelenkor főbb neveléstudományi irányai (2), Az ifjúkor lélektana (1), Pedagógiai-lélektani gyakorlatok (2); *Tettamanti* Béla: A neveléstudomány alapvető kérdései (2); *Baranyai* Erzsébet: Az értelmesség és vizsgálata (1); *Mészöly* Gedeon: Leíró magyar nyelvtan és tanítása módja (2); *Sz. Nagy* Gyula: Trigonometria és tanításmódja (2); *Fröhlich* Pál: Bevezetés a (fizikai) előadási kísérletezésbe (2); *Kiss* Árpád: Bevezetés a (vegytani) előadási kísérletezésbe (2); *Györffy* István: Középiskolai (növénytani) szertárak, múzeumok berendezése (1); *Schilling* Gábor: Leíró földrajz a középiskolában (2).

Nyugtázás. — Tagdíjat, illetőleg előfizetési díjat fizettek: az 1935. év I. felére dr. Csada Imre, az 1939. év I. és II. felére Horvay Ede, Rónai Sándor, Mellau Márton, Békéssy Leó és dr. Gárdonyi Zoltán, az 1939. év II. felére özv. dr. Gerencsér Istvánné, az 1940. év I. és II. felére a számbéki rk. tanítóképző-intézet, Rados Gyula, az egri érseki rk. tanítónőképző-intézet, a nagymarosi áll. el. iskola igazgatósága, Straub Ferenc, Czuczka Emma, Dúzs Mária, dr. Urbánné Pödör Irén, Pécs Gyula, a soproni szent Orsolya-rendi rk. tanítónőképző-intézet, a kőszegi rk. tanítónőképző-intézet, Lipter M. Éva, az 1940. év I. felére Temesi István. Tagdíjtörlesztés címén 4—4 P-t v. Losonczy György, Szabó Zoltán, Szilágyi János, Zrínyi Aladár és Flóra Sándor, 2—2 P-t Endrey Tivadar, Grynaeus Ida, Lechnitzky Gyula, Kádár Ilona, Kalmárné Kostyál Ilona, Vajda Erzsébet és Farkas Mária fizettek. Bp. 1940. IV. 20. Frigyes Béla pénztáros.

Felelős szerkesztő és kiadó: Molnár Oszkár.